

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра конституційного і муніципального права

ПОСІБНИК

до семінарських занять та самостійної роботи студентів
з навчальної дисципліни

**ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС**

рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
галузь знань	08 Право
спеціальність	081 Право
освітньо-професійна програма	081 Право
вид дисципліни	факультативна
факультет	юридичний

рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
галузь знань	29 Міжнародні відносини
спеціальність	293 Міжнародне право
освітньо-професійна програма	293 Міжнародне право
вид дисципліни	факультативна
факультет	юридичний

2021 / 2022 навчальний рік

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол № 1 від 27 серпня 2021 р.)

Європейські стандарти місцевого самоврядування та регіональна політика ЄС: посібник до семінарських занять та самостійної роботи студентів / укл.: Кагановська Т.І., Серьогін В.О., Серьогіна С.Г., Воронов М.М. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 88 с.

Укладачі:

Кагановська Тетяна Євгенівна, д.ю.н., професор, ректор Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;

Серьогін Віталій Олександрович, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;

Серьогіна Світлана Григорівна, д.ю.н., професор, директор НДІ державного будівництва і місцевого самоврядування НАПрН України;

Воронов Марк Миколайович, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Затверджено на засіданні кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Протокол від 27 серпня 2021 р. № 13

Завідувач кафедри

конституційного і муніципального права

М. ВОРОНОВ

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Протокол від 27 серпня 2021 р. № 1

Голова науково-методичної комісії
юридичного факультету

Г. ЗУБЕНКО

АВТОРИ-РОЗРОБНИКИ ПОСІБНИКА
за складовими посібника
«ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС»

№ теми	ПІБ розробника	Складові посібника
1	Кагановська Т.Є.	Вступ. § 2.3. Методичні вказівки до окремих тем семінарських занять (теми 1,5);
2	Серьогін В.О.	<p>РОЗДІЛ 1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.</p> <p>§ 2.1. Загальні методичні вказівки. § 2.2. Теми семінарських занять. § 2.3. Методичні вказівки до окремих тем семінарських занять (теми 6,8).</p> <p>РОЗДІЛ 3. МАТЕРІАЛИ ДО САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.</p> <p>РОЗДІЛ 4. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ. РОЗДІЛ 5. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ, ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РОЗДІЛ 6. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО КУРСУ. РОЗДІЛ 7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА. РОЗДІЛ 8. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ. 9. ДОДАТОК</p>
3	Серьогіна С.Г.	§ 2.3. Методичні вказівки до окремих тем семінарських занять (теми 4,7).
4	Воронов М.М.	§ 2.3. Методичні вказівки до окремих тем семінарських занять (теми 2,3, 9,10, 11).

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Європейські стандарти місцевого самоврядування та регіональна політика ЄС» – це факультативна дисципліна, включена до освітніх програм 081 Право та 293 Міжнародне право з метою реалізації проєкту Модуль Жана Моне програми Erasmus+, що здійснюється на юридичному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна протягом 2019-2022 років. Завдання даної дисципліни полягає в тому, щоб ознайомити студентів із вимогами європейських стандартів місцевого самоврядування та змістом регіональної політики ЄС, навчити їх самостійно користуватись актами права ЄС, що діють у даній сфері, розуміти роль і значення відповідних термінів та інститутів, вміло застосовувати європейський досвід місцевого самоврядування, децентралізованого врядування та регіоналізації у вітчизняній політико-правовій практиці.

«Європейські стандарти місцевого самоврядування та регіональна політика ЄС» є спеціальною навчальною дисципліною, що не тільки розкриває специфіку відповідного нормативного масиву в рамках права Європейського Союзу, але й дозволяє оцінити наявний рівень розвитку місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні на предмет їх відповідності європейським стандартам у контексті європейської інтеграції. У межах даного навчального курсу також вивчаються процеси формування, еволюції та практики реалізації регіональної політики ЄС, її зміст і спрямованість.

Предметом даної навчальної дисципліни є та частина правової системи ЄС, котра визначає специфіку європейського врядування та територіальної організації влади в межах даного інтеграційного наддержавного утворення. Ця система вивчається як в аналітичному, так і в синтетичному плані.

Опанувавши дану навчальну дисципліну, студенти повинні знати зміст європейських стандартів місцевого самоврядування, особливості основних моделей місцевого самоврядування, що використовуються в державах-членах ЄС, а також практику регіоналізації на національному, наднаціональному та міжнародному рівнях.

Засвоєння навчальної дисципліни «Європейські стандарти місцевого самоврядування та регіональна політика ЄС» сприяє підвищенню правової культури студентів, виробленню навичок аналізу політико-правової дійсності, виховує у них повагу до європейських правових цінностей та розуміння обґрунтованості та доцільності євроінтеграційної політики України, а також необхідності продовження конституційної реформи щодо децентралізації з метою приведення територіальної організації влади в Україні до європейських стандартів.

РОЗДІЛ 1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Теорія європейського врядування та регіоналізму

Тема 1. Європейське врядування: правовий вимір

Європейське врядування: поняття, структура та принципи. Відкритість, участь, підзвітність, ефективність та узгодженість як основоположні принципи європейського врядування. Європейське врядування як належне врядування (Біла книга, Комісія ЄС, 2001).

Європейське врядування як багаторівневе врядування (Біла книга, Комітет регіонів ЄС, 2009). Теорія багаторівневого врядування у працях Г. Маркса і Л. Хуга. Мережеве врядування. Поняття та види політичних мереж.

Європейське врядування і верховенство права. Сутність і зміст верховенства права згідно з «Новою рамкою ЄС для зміцнення верховенства права» (2014 р.). Європейське врядування і права людини. Правова основа для захисту основних прав у Європейському Союзі.

Тема 2. Міське самоврядування у багаторівневій системі управління ЄС

Природа та зміст Європейської інтеграції. Європейська інтеграція – процес, що триває (Декларація Монне-Шумана, розширення ЄС, поглиблення інтеграційних процесів, виклики, спричинені фінансовою кризою, кризою біженців, Брексітом, пандемією COVID-19). ЄС, регіоналізм, міське врядування та самоврядування. Статус місцевого врядування за установчими документами ЄС: вплив зверху вниз і відповіді від низу до верху.

Причини розвитку відносин між інститутами ЄС та органами місцевого врядування. Чотири рівні врядування в ЄС. Універсальна система поділу територій (NATS) та практика її застосування в регіональній політиці ЄС. Вертикальне та горизонтальне співробітництво в межах багаторівневого врядування в ЄС. Комітет регіонів ЄС (порядок формування, склад, компетенція та функції).

Тема 3. Європейські стандарти місцевого самоврядування

Поняття та джерела правового регулювання європейських стандартів місцевого самоврядування. Європейська хартія місцевого самоврядування: історія прийняття та зміст. Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади (2009 р.).

Імплементация Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні. Європейські стандарти місцевого самоврядування: принципи законності; виборності; відкритості; етичної поведінки; професійності; відповідності очікуванням населення; участі; підзвітності; ефективності; забезпечення сталого розвитку території та ін.).

Тема 4. Регіоналізація і регіоналізм: базові концепції та типологія

Регіон як проміжний рівень територіальної організації публічної влади: поняття, ознаки, види. Концепт регіоналізму в сучасній термінопрактиці. Регіон як об'єкт державного впливу та політико-правове поняття. Поняття «регіон» згідно з Хартією регіоналізації (Європарламент, 1988) та Декларацією щодо регіоналізму в Європі (Асамблея Регіонів Європи, 1996). Поліваріантність поняття «регіон» і різноманітність підходів до класифікації регіонів.

Регіоналізація як політико-правове явище та процес перерозподілу владних повноважень: поняття, напрямки, види. Регіоналізація і децентралізація: співвідношення понять. Виміри-фактори регіоналізації. Регіоналізм як елемент сучасного конституціоналізму. Культурний, економічний і політичний регіоналізм. Європейський та азіатський регіоналізм.

Тема 5. Теорії регіоналізму в сучасних політико-правових дискурсах

Теоретичне осмислення регіоналізму в 50-х – 70-х роках ХХ ст.. на фоні становлення й поступового розвитку процесів європейської регіональної інтеграції («старий регіоналізм»). Регіон як підсистема у працях М. Каплана, К. Уолтца. Проблеми регіональної інтеграції у працях К. Дойча. Міжурядовий підхід до регіональної інтеграції С. Хоффманна. Питання регіоналізму в працях неофункціоналістських теоретиків повоєнного часу (Е. Хаас, Ф. Шміттер, С. Делл, А. Етціоні). Теорія федералізму у працях А. Спінеллі та Е. Россі.

Теорія «нового регіоналізму» Б. Хеттне і Ф. Содербаума: передумови виникнення, зміст, особливості. Регіоналізм в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: сучасний теоретичний дискурс (теорія кластерів регіонального миру і безпеки, концепція ідентичності в рамках регіональних і глобальних процесів). Компаративний регіоналізм.

***Розділ 2. Досвід реалізації регіональної політики в межах
Європейського Союзу та його значення для України***

Тема 6. Сучасні тенденції регіоналізації та їхня роль в європейських інтеграційних процесах

Регіоналізація як важливий тренд сучасного світового і європейського розвитку. Регіоналізація в контексті реформ децентралізації. Слабо регіоналізовані та сильно регіоналізовані держави. Види регіоналізації. Територіальна і компетенційна регіоналізація. Регіоналізація на рівні автономії. Регіоналістські та федеративні держави.

Підвищення ролі мегаполісів у процесах регіоналізації. Фактори зростання ролі й значення мегаполісу як об'єкта і суб'єкта процесу регіоналізації. Основні етапи процесу збільшення впливу мегаполісів на сучасному, постіндустріальному, етапі розвитку суспільства.

Глобалізація і глокалізація. Регіоналізація як сучасна тенденція і нова парадигма територіального устрою держав Європи. Зміцнення регіонів у межах багаторівневого врядування. Регіоналізація через деконцентрацію. Регіоналізація і загрози сепаратизму в Європі.

Тема 7. Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу

Європейський Союз: від інтеграції до регіоналізму. Еволюція ідеї «Сполучених штатів Європи». Концепція «Європи регіонів». Дві площини розвитку європейської «моделі» регіоналізації: розмивання державного суверенітету «зверху» і «знизу». Діалектика процесів регіоналізації та інтеграції в Європі. Регіоналізація як спосіб подолання суттєвих диспропорцій соціально-економічного розвитку між державами-засновницями ЄС та між регіонами, що їх утворюють. Регіональна влада як суб'єкт політики і публічного врядування в Європейському Союзі. Комітет регіонів як консультативний орган ЄС.

Регіональне представництво в інституційній структурі ЄС. Форми регіонального представництва: залучення локальних суб'єктів, функціональне представництво регіональних інтересів, політичні мережі, Комітет регіонів. Рада Європейського Союзу, брюссельські офіси. Європейська ініціатива INTERREG: причини розробки, зміст, еволюція. Європейський регіоналізм у контексті регіональної безпеки, подолання територіальних диспропорцій і національно-культурних проблем.

Тема 8. Регіональна політика ЄС

Поняття і зміст регіональної політики в ЄС. Фактори, що сприяють необхідності регіональної політики ЄС. Асиметрії регіонального розвитку країн ЄС. Проблеми відносин центру з регіонами.

Коротка історія регіональної політики ЄС. Перший етап (1951-1975): попередній. Другий етап (1975-1988): початковий. Третій етап (1988-теперішній час): основний. Реформа цілей регіональної політики ЄС: 2000-2007, 2007-2013, 2014-2020. Сучасні цілі регіональної політики ЄС на період 2021-2027 років: очікувані зміни. Ключові характеристики регіональної політики ЄС. Принципи, цілі та завдання регіональної політики ЄС.

Інституційна інфраструктура регіональної політики ЄС. Політичні актори регіональної політики ЄС: суперсистемний, системний і субсистемний рівні. Співвідношення європейської та національної

регіональної політики. Наднаціональні інститути регіональної політики ЄС. Суб'єкти державної регіональної політики в країнах ЄС. Роль недержавних організацій у виробленні та реалізації європейської регіональної політики. Інструменти політики вирівнювання в ЄС. Структурні фонди ЄС.

Процес прийняття і реалізації рішень у регіональній політиці ЄС. Нормативно-правова база регіональної політики ЄС. Реалізація регіональної політики ЄС на прикладі Німеччини, Польщі та Португалії. Співробітництво України з ЄС у сфері регіональної політики.

Тема 9. Системи і моделі місцевого самоврядування в країнах ЄС

Поняття і види систем місцевого самоврядування в країнах ЄС. Співвідношення категорій «система місцевого самоврядування» («муніципальна система») і «модель місцевого самоврядування».

Критерії для класифікації систем місцевого самоврядування в країнах ЄС. Англосаксонська система (моделі автономного місцевого самоврядування). Моделі «сильна рада – слабкий мер», «слабка рада – сильний мер», «рада – керуючий», «рада – система комітетів». Європейська континентальна система (французька або система контрольованого місцевого самоврядування). Магістратська модель. Бургмістерська модель. Іберійська система. Змішані та унікальні системи.

Характеристика моделей місцевого самоврядування в країнах ЄС. Комуна як основна ланка місцевого самоврядування. Особливості місцевого самоврядування на регіональному рівні.

Тема 10. Реалізація регіональної політики ЄС в процесі реформування систем врядування держав-членів

Європейський досвід реформування систем врядування в контексті децентралізації. Перерозподіл повноважень між рівнями врядування на основі принципу субсидіарності та його значення для забезпечення відповідальності та підзвітності перед громадянами.

Переваги і вади реформування систем врядування в державах-членах ЄС. Деволюція: регіоналізація по-британськи. Регіоналізм і децентралізація: досвід Франції. Регіоналізм і федералізм (на прикладі ФРН). Регіоналістська модель унітарної держави в Іспанії та Італії. Шляхи використання досвіду реформування систем врядування держав-членів ЄС в Україні.

Тема 11. Регіоналізація в контексті «європеїзації» України

Міське самоврядування та територіальна організація публічної влади в Україні: сучасний стан, наявні проблеми та шляхи реформування. Реформа щодо децентралізації в Україні в контексті європейського врядування та європейського регіоналізму. Концепція реформування

місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014 р.). Конституційна реформа щодо децентралізації (2015 р.) як спроба привести місцеве самоврядування й територіальну організацію влади в Україні до європейських стандартів.

Регіоналізація як перспективний шлях децентралізації публічної влади в Україні. Добровільне об'єднання територіальних громад і укрупнення районів як інституційно-просторова передумова для регіоналізації. Перерозподіл повноважень на основі принципу субсидіарності як компетенційна основа регіоналізації. Посилення матеріально-фінансової основи місцевого і регіонального (територіального) самоврядування як елемент регіоналізації.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

§ 2.1. Загальні методичні вказівки

Семінарські заняття є важливою формою навчального процесу. Метою проведення семінарських занять з дисципліни «Європейські стандарти місцевого самоврядування та регіональна політика ЄС» є забезпечення більш глибокого ознайомлення з лекційним матеріалом, навчальною й монографічною літературою, нормативно-правовими актами та вироблення навичок самостійного висловлювання поглядів на основі напрацьованого наукового матеріалу. Важливим завданням семінарських занять є формування власної думки студентів з теоретичних та практичних питань і пропозицій щодо їх вирішення.

Підготовка до семінарських занять з дисципліни «Європейські стандарти місцевого самоврядування і регіональна політика ЄС» передбачає не тільки вивчення і знання студентами теоретичних проблем курсу, але й уміння орієнтуватися в нормативно-правовому матеріалі, критично аналізувати і правильно застосовувати його при вирішенні конкретних життєвих ситуацій.

Розкриваючи питання теми семінарського заняття, слід враховувати новітню європейську політико-правову практику, використовувати дані про останні події у політичному житті ЄС та держав-членів даного інтеграційного утворення.

Враховуючи швидкоплинність інтеграційних процесів у ЄС, у тому числі в аспекті регіоналізації, при підготовці до семінарських занять слід звертатися до новітньої літератури та чинних нормативно-правових актів, утримуватися від застосування застарілих даних та матеріалів.

Слід мати на увазі, що на сьогодні ЄС перебуває на стадії суттєвих інституційних і функціональних реформ. Тому на семінарському занятті студент має продемонструвати не тільки знання фактичного матеріалу, але й уміння аналізувати, порівнювати, робити логічні висновки і висловлювати особисту думку з приводу конкретних питань і наукових поглядів щодо них. При підготовці до семінарських занять варто звертатися не тільки до бібліотечних фондів, але й до літератури, розміщеної в мережі Інтернет, як україномовної, так і іншомовної. Особливої уваги заслуговує нормативний матеріал, розміщений на офіційних сайтах основних інституцій ЄС, а також у базі законодавства EUR-Lex (<https://eur-lex.europa.eu>).

§2.2. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Розділ 1. Теорія європейського врядування та регіоналізму	
1	Європейське врядування: правовий вимір	4
2	Міське самоврядування у багаторівневій системі управління ЄС	2
3	Європейські стандарти місцевого самоврядування	2
4	Регіоналізація і регіоналізм: базові концепції та типологія	2
5	Теорії регіоналізму в сучасних політико-правових дискурсах	2
	<i>Всього за Розділом 1</i>	12
	Розділ 2. Досвід реалізації регіональної політики в межах Європейського Союзу та його значення для України	
6	Сучасні тенденції регіоналізації та їхня роль в європейських інтеграційних процесах	2
7	Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу	2
8	Регіональна політика ЄС	2
9	Системи і моделі місцевого самоврядування в країнах ЄС	2
10	Реалізація регіональної політики ЄС в процесі реформування систем врядування держав-членів	2
11	Регіоналізація в контексті «європеїзації» України	2
	<i>Всього за Розділом 2</i>	12
	Загалом	24

§ 2.3. Методичні вказівки до окремих тем семінарських занять

Тема № 1

Європейське врядування: правовий вимір

Навчальна мета заняття: формування комплексного уявлення про європейське врядування, його принципи, особливості та можливості запровадження в Україні.

Час проведення – 4 год.

Навчальні питання:

1. Європейське врядування як належне врядування (Біла книга, Комісія ЄС, 2001).
2. Європейське врядування як багаторівневе врядування (Біла книга, Комітет регіонів ЄС, 2009).
3. Європейське врядування і верховенство права.
4. Європейське врядування і права людини.

Методичні вказівки

Розгляд першого питання варто розпочати з констатації того, що термін «європейське врядування» є складним і багатоаспектним; він увібрав у себе декілька характеристик, котрі в сукупності визначають те, як, на думку європейців, має виглядати досконале врядування в умовах демократичної правової державності. І першою, найбільш масштабною характеристикою європейського врядування є його позиціонування як належного (англ. *good governance*). При цьому слід звернути увагу на принципову відмінність між поняттями «*governance*» та «*government*», котрі в українськомовній літературі позначаються одним терміном «врядування». Необхідно розкрити кожне з цих понять, вказати на їхню специфіку і взаємозв'язок. Важливо також відзначити, що зміст належного врядування намагалися визначити різні організації, але в межах даного курсу найбільший інтерес викликає розуміння даного терміна Комісією ЄС, що отримало відображення в Білій книзі 2001 р. Згідно з розділом II названого документа в основі належного врядування в ЄС лежать п'ять принципів: відкритість (*openness*), участь (*participation*), підзвітність (*accountability*), ефективність (*effectiveness*) та узгодженість (*coherence*). Кожен із цих принципів слід розкрити окремо.

Відповідь на друге питання має розпочинатися з загальнотеоретичної тези про те, що європейський політикум жваво реагує на новітні досягнення політико-правової науки. Яскравим свідченням цього є те, як швидко й ефективно було застосовано на практиці теорію багаторівневого врядування, розроблену західноєвропейськими вченими Гарі Марксом і Лісбет Хуг. Варто

відзначити, що на сьогодні ця теорія отримала нормативне закріплення в низці документів, прийнятих відповідними європейськими інституціями, зокрема в Білій книзі, схваленій Комітетом регіонів ЄС у 2009 р., а також у Хартії багаторівневого врядування в Європі, ухваленій Комітетом регіонів ЄС у 2014 р. Слід мати на увазі, що теорія багаторівневого врядування використовується в ЄС з урахуванням наднаціонального, інтеграційного характеру даного утворення. Як наслідок, в поняття «багаторівневе» щодо європейського врядування відображає наявність принаймні трьох (національного, субнаціонального та наднаціонального) рівнів, відповідно, держави, наднаціональні інституції, неурядові організації розглядаються як рівні політичні актори.

Третє питання плану має бути розкрито з урахуванням загальнотеоретичних положень про сутність, зміст і структуру верховенства права. Варто відзначити, що в загальнотеоретичній юриспруденції висловлено чимало позицій щодо даного принципу, тож для одноманітного його розуміння та застосування істотне значення має документ під назвою «Нова рамка ЄС для зміцнення верховенства права» («A New EU Framework to Strengthen the Rule of Law»), прийнятий Комісією ЄС у 2014 році, адже саме в ньому вперше відображено офіційну й комплексну концепцію верховенства права як засадничого принципу ЄС. За словами Комісії, цей принцип включає в себе: законність, у т.ч. прозорий, підзвітний, демократичний і плюралістичний процес прийняття законів; правову визначеність; заборону свавілля виконавчої влади; незалежність і неупередженість судів; ефективний судовий контроль; повагу до основних прав і рівність перед законом. Необхідно розкрити зміст кожного із цих складових, звертаючи увагу на їх системний, діалектичний взаємозв'язок.

Висвітлюючи останнє, четверте питання плану, слід враховувати те, що правова система ЄС характеризується гуманізмом, а відтак орієнтована на забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Відповідно, й європейське врядування має людиноцентристський характер, що передбачає ефективний механізм реалізації та захисту проголошених прав і свобод. Варто відзначити, що ЄС розробив досить потужну правову основу для захисту основних прав у Союзі та просування прав людини в широкому світі. У межах ЄС зобов'язання, викладені в установчих договорах, гарантуються національними конституціями, а на рівні ЄС – Хартією основних прав (2000 р.), що закріплює особисті, громадянські, політичні, економічні та соціальні права, якими користуються всі особи, котрі проживають в ЄС. Держави-члени ЄС є стороною ЄСПЛ, тож люди можуть звернутися до Європейського суду з прав людини, якщо їх права порушені.

Питання цільових виступів студентів:

1. «Government» і «governance»: співвідношення понять.
2. Зміст принципу верховенства права з точки зору Венеційської комісії Ради Європи.

Темі рефератів:

- ❖ Принцип верховенства права в сучасній теоретичній юриспруденції.
- ❖ Роль і значення інституцій громадянського суспільства в системі багаторівневого врядування.
- ❖ Права людини як важливий елемент «обмеженого врядування» в ЄС.

Література:

Основна:

1. Договор о Европейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 года (текст с изм. и доп. от 13.12.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. Європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 344 с.
3. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstutyc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.
4. Європейський досвід державного управління: курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук та ін. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.
5. Практичний порадник державного службовця з питань європейської інтеграції / уклад. Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва; за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 1: Європейське врядування. 44 с.
6. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.
7. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / за заг. ред. Р. Ткачука. Київ: Леста, 2010. 224 с.
8. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с.
9. Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.
10. Ten Guidelines for Effective Decentralisation Conducive to Regional Development. OECD, 2019. 54 p. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/ukraine/Ten-Guidelines-for-Effective-Decentralisation-Conducive-to-Regional-Development.pdf>.
11. The Committee of the Regions' White Paper on Multilevel Governance (2009/C 211/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:211:0001:0027:EN:PDF>.

Додаткова:

1. Безверхнюк Т. М., Саханенко С. Є., Топалова Е. Х. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні: монографія. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2008. 420 с.
2. Дніпров О. Принципи належного урядування в сучасній системі адміністративного права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 114-118.
3. Толкованов В. В. Стандарти та принципи доброго врядування на місцевому і регіональному рівнях як загальноєвропейська цінність. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=565>.
4. Шевчук Б. Європейські принципи належного врядування та реформа системи органів виконавчої влади в Україні. *Демократичне врядування*. 2012. Вип. 9. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnik9/fail/Shevchuk_B.pdf.
5. Шевчук Б. Концептуальні основи європейського врядування. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 30. С. 75-81.
6. Almer J., Rotkirch M. European Governance. An Overview of the Commission's Agenda for Reform. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, 2004. 122 p.
7. Bernard N. Multi-level governance in the European Union. London: Hague, Kluwer Law International, 2002. 292 p.
8. Gisselquist R. M. Good Governance as a Concept, and Why This Matters for Development Policy. *Working Paper* No. 2012/30. URL: https://www.researchgate.net/publication/239810900_Good_Governance_as_a_Concept_and_Why_This_Matters_for_Development_Policy.
9. Hooghe L., Marks G. Multilevel Governance and European Integration. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 2001.
10. Hussen D., Jermisittiparsert K., Ahmad P. The importance of the Rule of Law in Governance. *Journal of University of Raparin*. 2019. Vol. 69(1). P. 73-90.
11. Local and regional government in Europe: Structures and competences / W. Schuster, F. Vallier (eds). Paris: CEMR, 2016. 92 p. URL: https://www.ccre.org/img/uploads/piecesjointe/filename/CEMR_structures_and_competences_2016_EN.pdf.
12. Stephenson P. Twenty years of multi-level governance: 'Where Does It Come From? What Is It? Where Is It Going?'. *Journal of European Public Policy*. 2013, Vol. 20 (6). P. 817-837.
13. Swianiewicz P., Gendźwił A., Zardi A. Territorial reforms in Europe: Does size matter? Territorial Amalgamation Toolkit: Tools for Local and Central Authorities. Centre of Expertise for Local Government Reform, Council of Europe, 2017. 120 p.

Тема № 2

Місцеве самоврядування у багаторівневій системі управління ЄС

Навчальна мета заняття: формування цілісного уявлення про роль місцевого самоврядування у багаторівневій системі управління ЄС.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Інституційно-функціональна організація публічної влади в ЄС, її основні рівні
2. Статус місцевого врядування за установчими документами ЄС.
3. Універсальна система поділу територій (NUTS) та практика її застосування в регіональній політиці ЄС.
4. Вертикальне та горизонтальне співробітництво в межах багаторівневого врядування в ЄС.

Методичні вказівки

При розгляді першого питання слід звернути увагу на те, що формування ЄС як наднаціонального інтеграційного утворення спричинило появу низки особливостей в інституційно-функціональній організації публічної влади. Однією з таких особливостей є наявність одразу чотирьох рівнів публічної влади (наднаціонального, національного (загальнодержавного), регіонального та місцевого), котрі змушені взаємодіяти між собою. На сьогодні багаторівневе врядування в ЄС передбачає також широке використання мережевого врядування, а відтак органи місцевого самоврядування виявляються поєднаними між собою та з органами влади інших рівнів багатьма зв'язками як вертикального, так і горизонтального характеру. За даних умов місцеве самоврядування залишається максимально наближеним до населення – «владою крокової доступності».

У зв'язку з прагненням України інтегруватися в Європейський Союз необхідно враховувати загальноєвропейський досвід участі громадян у самоврядуванні та практику західноєвропейських держав. Варто відмітити, що створюється система права на наднаціональному рівні, в рамках якої в національне законодавство впроваджуються вироблені загальноєвропейські принципи розвитку місцевого самоврядування.

Друге питання плану передбачає з'ясування статусу місцевого самоврядування за установчими договорами ЄС. Для цього варто розпочати зі ст. 4 Лісабонського договору (колишня стаття 3bis), яка проголошує, що Союз дотримується рівності держав-членів перед Договорами, поважає національну індивідуальність держав-членів, притаманну їх основним політичним та конституційним структурам, у тому числі в галузі місцевого та регіонального самоврядування. Що

стосується реалізації компетенції певними органами публічної влади, то вона здійснюється з дотриманням принципів субсидіарності та пропорційності (ст. 5 Лісабонського договору). За такого підходу за органами місцевого самоврядування визнається самостійність (автономія) в межах їхньої компетенції та відсутність субординаційних зв'язків з органами влади інших рівнів. Відповідно до принципу субсидіарності Союз у сферах, які не належать до його виняткової компетенції, діє лише тоді і в такій мірі, в якій цілі передбачуваної дії не можуть бути досягнуті достатньо державами-членами на центральному, регіональному або місцевому рівні, але, зважаючи на масштаби або наслідки передбачуваної дії можуть бути краще досягнуті на рівні Союзу.

Розкриваючи третє питання плану, слід відзначити, що номенклатура статистичних територіальних одиниць (NUTS) була запроваджена на початку 70-х рр. XX ст. Євростатом і Європейською комісією з метою надання фінансових ресурсів регіонам, передусім найвідсталішим. Вона складається з трьох регіональних рівнів, в яких встановлені мінімальні й максимальні пороги для середнього розміру регіонів відповідно до чисельності населення регіону. На даний момент стандарт визначає NUTS-одиниці трьох рівнів, а також локальні адміністративні одиниці (англ. *local administrative unit, LAU*), що відповідають колишнім одиницям рівнів NUTS4 і NUTS5. Для деяких країн можуть бути відсутні ті чи інші рівні. Наприклад, для Люксембургу визначені лише локальні адміністративні одиниці, а всі три NUTS-одиниці збігаються з країною.

Систему NUTS для України можна трактувати як один з важливих механізмів її європейської інтеграції, оскільки єдина статистична система спроможна забезпечити уніфіковану, прозору й ефективну модель статистичного моніторингу і на цій основі цього надати змогу реалізувати гнучку регіональну політику.

Відповідаючи на четверте питання плану, слід зазначити, що спільною ключовою ознакою багаторівневого врядування є налагоджена горизонтальна і вертикальна взаємодія. Це передбачає взаємозв'язок у системі органів регіонального врядування – між уповноваженими щодо розвитку регіонів органами публічної влади різних рівнів у їх спільних діях на основі чітко визначених спільних цілей, а також системну інтеграцію суб'єктів зовнішнього і внутрішнього середовищ системи регіонального врядування, охоплює й інші сторони (приватні, громадські). Така взаємодія є доволі складною та менш керованою порівняно з традиційним державним адмініструванням.

Питання цільових виступів студентів:

1. Інституційно-функціональна організація публічної влади в ЄС на наднаціональному рівні.
2. Інституційно-функціональна організація публічної влади в ЄС на наднаціональному рівні.
3. Інституційно-функціональна організація публічної влади в ЄС на регіональному та локальному рівні

Темати рефератів:

- ❖ Регіональна структура держав-членів ЄС.
- ❖ Форми і методи вертикального співробітництва в межах багаторівневого врядування в ЄС.
- ❖ Форми і методи горизонтального співробітництва в межах багаторівневого врядування в ЄС.

Література:

Основна:

1. Договор о Европейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 года (текст с изм. и доп. от 13.12.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. Європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 344 с.
3. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstutyc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.
4. Європейський досвід державного управління: курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук та ін. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.
5. Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Нова регіональна політика ЄС: уроки для України: аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 24 с.
6. Практичний poradnik державного службовця з питань європейської інтеграції / уклад. Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва; за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 1: Європейське врядування. 44 с.
7. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / за заг. ред. Р. Ткачука. Київ: Леста, 2010. 224 с.
8. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.
9. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с.
10. NUTS — The Nomenclature of Territorial Units for Statistics / European Commission. Eurostat. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p.

URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.

11. Ten Guidelines for Effective Decentralisation Conducive to Regional Development. OECD, 2019. 54 p. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/ukraine/Ten-Guidelines-for-Effective-Decentralisation-Conducive-to-Regional-Development.pdf>.

12. The Committee of the Regions' White Paper on Multilevel Governance (2009/C 211/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:211:0001:0027:EN:PDF>.

Додаткова:

1. Панченко Т. Регіональна структура країн Європи: спроба типологізації. *Політичний менеджмент*. 2011. № 3. С. 157-169.

2. Guderjan M. Local Government and European Integration – Beyond Europeanisation? *Political Perspectives*. 2012. Vol. 6(1). P. 105-128.

3. Jeffrey C. Sub-National Mobilization and European Integration: Does It Make Any Difference? *Journal of Common Market Studies*. 2000. Vol. 38(1). P. 1-23.

4. John P. Local Governance in Western Europe. London: Sage Publications, 2001.

5. John P. The Europeanisation of Sub-national Governance. *Urban Studies*. 2000. Vol. 37/5–6. P. 877–894.

6. Kaiser R. Local Governments and the European Union. Handbook of Public Administration and Policy in the European Union / ed. M. P. van der Hoek. Boca Raton, Taylor & Francis, 2005.

7. Karayiğit M.T. The EU and Local Governments. *Strategic Public Management Journal*. 2016. Issue No: 4, November. P.1-20.

8. Linking EU and National Governance / B. Kohler-Koch (ed.). Oxford: Oxford University Press, 2003.

9. Piattoni S. Multi-level governance: a historical and conceptual analysis. *Journal of European Public Policy*. 2009. Vol. 31(2). P. 163–180.

10. Rosenau J. Contrasting visions of multi-level governance. *Multi-level Governance* / I. Bache and M. Flinders (eds). Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 31–48.

11. Sbragia A. Multi-level governance and comparative regionalism. *Handbook on Multi-level Governance* / H. Enderlein, S. Walti, M. Zurn (eds). Cheltenham: Edward Elgar, 2010. P. 267-278.

12. Schout A. Organizational learning in the EU's multi-level governance system. *Journal of European Public Policy*. 2009. Vol. 16(8). P. 124–144.

13. Zurn M. Global governance as multi-level governance. *Oxford Handbook of Governance* / D. Levi-Faur (ed.). Oxford: Oxford University Press, 2012. P. 730–774.

Тема № 3

Європейські стандарти місцевого самоврядування

Навчальна мета заняття: надати загальну характеристику європейських стандартів місцевого самоврядування та продемонструвати їх значення для муніципальної реформи в Україні.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття та джерела правового регулювання європейських стандартів місцевого самоврядування.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування: історія прийняття та зміст. Імплементация Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні.
3. Зміст вимог-стандартів Європейської хартії місцевого самоврядування та їх відображення в національному законодавстві держав-членів ЄС.

Методичні вказівки

Пристаючи до розкриття даної теми, слід мати на увазі, що особливостями відповідних міжнародних стандартів є насамперед те, що вони регламентують не тільки і не стільки міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування, скільки спільно вироблені державами, принципи підходи та міжнародно-правові засади становлення, формування та функціонування інституту місцевого самоврядування на території конкретних держав. Закріплення таких положень на рівні спільноти держав за допомогою рамкових норм міжнародного права свідчить про важливість цього інституту не тільки в національному (внутрішньодержавному), а й у міжнародному аспекті, що характеризується актуалізацією та глобалізацією предметів правового регулювання.

Розкриваючи перше питання плану, передусім слід відзначити, що формування нової, наднаціональної системи права, яким є право ЄС, вимагає від держав-членів вироблення спільних підходів до регламентації відповідних сфер суспільного життя, та їх нормативного закріплення. Однак стосовно територіальної організації публічної влади на демократичних засадах, ЄС не став формувати власні стандарти, а скористався тими, що вже існують в межах Ради Європи і цілком поділяються усіма членами Союзу. Йдеться передусім про Європейську хартію місцевого самоврядування (1985 р.) та додаткові протоколи до неї, Європейську конвенцію про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або властями (1980 р.), Європейська хартія урбанізму (1993 р.), Європейська хартія про участь молоді в муніципальному та регіональному житті (1994 р., переглянута в 2003 р.) та ін. Провідну роль серед цих документів відіграє Європейська хартія місцевого самоврядування, котра визначає основні параметри

правового статусу місцевого самоврядування з точки зору сучасного європейського конституціоналізму. З моменту ратифікації Верховною Радою України (1997 р.) ця хартія стала невід'ємною частиною вітчизняного законодавства, а її норми в разі колізії з нормами законів України мають пріоритет.

При відповіді на друге питання плану слід констатувати, що прийняття Європейської хартії місцевого самоврядування стало закономірним наслідком попередньої історії муніципального й демократичного розвитку в Європі. За своєю сутністю Хартія спрямована на утвердження та захист самостійності місцевого самоврядування як фундаментального принципу демократичного конституційного устрою країн Європи. Вона містить зобов'язання для держав — членів Ради Європи щодо забезпечення політичної, адміністративної та фінансової незалежності органів місцевого самоврядування. Варто зауважити, що Хартія не визначає конкретні форми, обов'язкові моделі місцевого самоврядування — її положення лише сприяють, спрямовують окремі країни на пошук та побудову найбільш дієвих моделей функціонування місцевої демократії.

Якщо в цілому характеризувати окремі вимоги-станданти Європейської хартії місцевого самоврядування (третє питання плану), то в ній слід виділити, зокрема, такі найважливіші принципи, що мають основоположне значення для формування сучасної європейської моделі влади на субнаціональних територіальних рівнях: 1. Визнання місцевого самоврядування в національному законодавстві і, по можливості, в конституції (ст. 2). 2. Реальності місцевого самоврядування, що обумовлює його зміст як право і спроможність місцевих властей здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ (ст. 3). 3. Підзаконності місцевого самоврядування як влади, що діє в межах закону (ст. 3). 4. Визначення природи місцевого самоврядування як публічної влади, яка з одного боку діє в інтересах місцевого населення (територіальної спільноти) (ст. 3), з другого — є похідною від суверенної державної влади, оскільки головні повноваження і функції місцевого самоврядування визначаються конституцією або законом (ст. 4, частина 1). 5. Віднесення до суб'єктів здійснення місцевого самоврядування як територіальних спільнот, так і органів місцевого самоврядування за умови обрання представницьких органів місцевого самоврядування таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права (ст. 3). 6. Автономності місцевого самоврядування як влади, що має право вільно вирішувати будь-яке питання, віднесене до її компетенції (ст. 4, частина 2). 7. Субсидіарності (оптимальної децентралізації і реальної керованості території), що передбачає, по-перше, здійснення муніципальних функцій тими територіальними рівнями влади, які мають

найтісніший контакт з громадянином, по-друге, врахування обсягу і характеру завдання та вимоги досягнення ефективності і економії при розмежуванні повноважень між територіальними рівнями влади (ст. 4, частина 3).

Положення Хартії увійшли до національного законодавства практично усіх країн Європи та здебільшого відображені у багатьох конституціях країн так званої «нової демократії». Варто на конкретних прикладах продемонструвати імплементацію європейських стандартів місцевого самоврядування в національному законодавстві держав-членів ЄС, зокрема Франції, Польщі, Чехії тощо.

Питання цільових виступів студентів:

1. Європейська конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або властями (1980 р.): основні вимоги та їх імплементація в законодавстві України.
2. Європейська хартія про участь молоді в муніципальному та регіональному житті (1994 р.): загальна характеристика.

Теми рефератів:

- ❖ Принцип субсидіарності як європейський стандарт місцевого самоврядування.
- ❖ Принцип автономності місцевого самоврядування як європейський стандарт територіальної організації публічної влади.
- ❖ Додаткові протоколи до Європейської хартії місцевого самоврядування.

Література:

Основна:

1. Договір о Європейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 года (текст с изм. и доп. от 13.12.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.

2. Додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_099/conv.

3. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями від 21.05.1980. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text.

4. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985, ратиф. Законом України від 15.07.1997 № 452/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249.

5. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstutyc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.

6. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування: хрестоматія / упоряд. Є.І. Бородін, С.А. Квітка, Т.М. Тарасенко. Дніпро: ГРАНІ, 2019.

148 с.

7. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. Ухвалена Конгресом місцевих і регіональних органів влади Європи 21.05.2003. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f>.

8. Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується міжтериторіального співробітництва. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_520/conv.

9. Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_947/conv

10. Congress of Local and Regional Authorities, Draft Explanatory Report to the Additional Protocol to the European Charter of Local Self-Government, Recommendation No. 228 (2007), 12 December 2007. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home>.

11. Congress of Local and Regional Authorities, Local and Regional Democracy in Poland, CG (28) 12, 26 March 2015, § 102. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home>.

12. Congress of Local and Regional Authorities, Recommendation No. 305 (2011). URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home>.

13. Council of Europe, Reference Framework for Regional Democracy, MCL-16 (2009) 11, 3 November 2009. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home>.

14. Draft Explanatory Memorandum to the Draft Charter, CPL (16) 6, 17. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home>.

Додаткова:

1. Батанов О.В. Сучасні міжнародні стандарти у галузі місцевого самоврядування та права людини. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2016. № 3-4. С. 60-63.

2. Кравченко В. В. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування та їх імплементація в законодавстві України в контексті реформи місцевого самоврядування. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2016. № 3-4. С. 56-59.

3. Панасюк С. Європейська хартія місцевого самоврядування: питання національної імплементації в Україні. *Український часопис міжнародного права*. 2014. № 3. С. 157-164.

4. Пояснювальна доповідь до Додаткового протоколу Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями / European Treaty Series. 1980. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c b5ed>.

5. Пояснювальна доповідь до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями / European Treaty Series. 1980. URL: https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCT_MContent?documentId=09000016800ca433.

6. Практичний порадник державного службовця з питань європейської інтеграції / уклад. Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва; за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 1: Європейське врядування. 44 с.

7. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування / М. Пітцик, В. Кравченко, Е. С. Моньйо, Б. Фонтер, В. Черніков та ін. Київ, 2000. 136 с.

8. Пухтинський М. О. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2016. № 3-4. С. 63-67.

9. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.

10. Цукан О. М. Правові основи транскордонного співробітництва в актах Ради Європи. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7. Ч. 1. С. 161-168.

11. Чернеженко О. М. Місцеве самоврядування в Україні та державах-учасниках ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі: монографія. Київ: Ліра-К, 2018. 380 с.

12. Чернеженко О. М. Основи європейської конституційної моделі місцевого самоврядування в Європейській хартії місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2019. № 3. Ч. 2. С. 109-116.

13. Чиркін А. С. Аналіз системи місцевого самоврядування Угорщини в світлі положень Європейської Хартії місцевого самоврядування. *Форум права*. 2015. № 1. С. 350–355.

14. Чиркін А. С. Організація місцевого самоврядування Чехії у світлі положень Європейської хартії місцевого самоврядування. *Право та інновації*. 2015. № 3 (11). С. 154-161.

15. Akkermans P. The European Charter of Local Self-Government. *Institut du federalism de l'Universite de Fribourg. The Territorial Distribution of Power in Europe*. Fribourg, 1990. P. 277–278.

16. Boggero G. Constitutional Principles of Local Self-Government in Europe. Leiden; Boston: Brill, 2018. 295 p.

Тема № 4

Регіоналізація і регіоналізм: базові концепції та типологія

Навчальна мета заняття: формування понятійного апарату з питань регіоналізації та регіоналізму, з'ясування багатоманітності видів регіоналізму та регіоналізації.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Регіон як проміжний рівень територіальної організації публічної влади: поняття, ознаки, види.
2. Регіоналізація як політико-правове явище та процес перерозподілу владних повноважень: поняття, напрямки, види.
3. Регіоналізація і децентралізація: співвідношення понять.
4. Регіоналізм як елемент сучасного конституціоналізму. Європейський та азійський регіоналізм.

Методичні вказівки

Розпочати викладення першого питання плану варто з констатації того, що в сучасній науці вироблено чимало різних підходів до розуміння того, що таке регіон. При цьому в кожній науці вироблено власні підходи, зумовлені специфікою свого предмета. Тому для більш комплексного й всеосяжного розуміння регіону як предмета правового регулювання (на наднаціональному, національному та субнаціональному рівнях) доцільно синтезувати підходи різних наук, виокремивши серед визначених ними рис тих ті, що мають значення для юриспруденції.

Зауважте, що аналіз наукової літератури та чинної нормативно-правової бази, яка присвячена розвитку регіонів України, засвідчує наявність істотних розбіжностей у визначенні змісту цього поняття, формулюванні мети та завдань регіональної політики. Крім того, існує проблема невизначеності єдиного первинного поняття «регіон» та інших важливих питань регіонального розвитку. Теоретиками і практиками категорія «регіон» розглядається з різних позицій, переважно «нормативних» (ґрунтуються на суто адміністративних принципах поділу) чи «аналітичних» (групування певних територіальних зон зі схожими або взаємодоповнюваними характеристиками).

Систематизація наявних підходів до розкриття змісту поняття «регіон» показала, що, незважаючи на значну кількість проведених досліджень щодо вивчення змісту цього поняття, серед вчених немає єдиної думки про трактування цього терміна. Аналізуючи підходи і відповідні їм визначення поняття «регіон», можна побачити, що головним недоліком більшості з них є те, що кожен підхід визначає це поняття лише з однієї точки зору. В наявних соціально-економічних умовах з урахуванням основ концепції стійкого розвитку найбільш

комплексним і перспективним підходом до визначення поняття «регіон» є системний підхід, в контексті якого регіон розглядається як єдина природно-соціально-економічна система.

Окрему увагу слід приділити легальним визначенням регіону, зокрема тим, що містяться в п. 1 ст. 1 Хартії регіоналізації, прийнятій Європарламентом у 1988 р., та п. 1. ст. 1 Декларації щодо регіоналізму в Європі, прийнятій Асамблеєю Регіонів Європи в 1996 р. З точки зору європейського врядування істотне значення має також Рекомендація 1811 (2007) Парламентської Асамблеї Ради Європи про регіоналізацію в Європі, де закріплено, що регіон — це не просто адміністративна одиниця субнаціонального рівня у системі територіального поділу країни, а насамперед територіальна спільнота, що є колективним соціальним суб'єктом, який володіє самоврядуванням.

Європейський парламент пропонує таке визначення: «регіон – це територіальна цілісність, яка розглядається з географічної точки зору, або чітко окреслена територіальна організація, де населення має специфічну ідентичність, яка спрямована на стимулювання та розвиток культурної, економічної та соціальної сфер».

У 2008 році Конгресом місцевих та регіональних влад Ради Європи був схвалений та рекомендований Комітетом Міністрів Ради Європи до прийняття в якості зобов'язувального документу проект Європейської Хартії регіональної демократії (у попередній редакції — Європейська Хартія регіонального самоврядування).

Відповідно до цього документу, регіональне самоврядування означає право та спроможність регіональної спільноти в межах Конституції або закону регулювати та реалізовувати під свою власну відповідальність і в інтересах населення регіону регіональні інтереси, що не виключені з її компетенції або не передані іншим публічним суб'єктам.

Таким чином, регіональне самоврядування є елементом системи публічної влади, що, з одного боку, відрізняється від державної влади, а з іншого — від місцевого самоврядування. Як різновид публічної влади регіональне самоврядування є втіленням інтересів колективного суб'єкту, а як форма самоврядування — відрізняється від місцевого самоврядування, адже спрямоване на реалізацію інтересів спільноти не місцевого (локального), а регіонального рівня.

При відповіді на друге питання слід зауважити, що Варто звернути увагу на те, що в деяких публікаціях поняття «регіоналізм» і «регіоналізація» вживаються як синонімічні, втім вони мають низку відмінностей, які в найбільш загальному вигляді можуть бути представлені наступним чином:

- регіоналізм являє собою певну стратегію, наміри щодо ствердження регіонів як суб'єктів управлінських рішень і перерозподілу

повноважень між центром та регіонами, враховуючи й усвідомлюючи національні, економічні та інші особливості, притаманні регіону; регіоналізм має на меті забезпечення інтересів регіону;

- регіоналізація є реальним процесом перерозподілу повноважень від центру до регіонів з урахуванням усіх особливо і потреб регіону, вона має на меті прискореного соціально-економічного розвитку й створення збалансованого розподілу ресурсів між центральним та регіональними рівнями;

- ідеї регіоналізму розвиваються знизу, з регіонів, а регіоналізація, навпаки, йде згори, з національного рівня, є результатом дій, котрі здійснює держава або окремі центральні органи влади.

Розпочинаючи викладення третього питання плану, треба зазначити, що під децентралізацією влади зазвичай розуміють передання функцій і повноважень щодо вирішення різних питань соціального управління від центральних органів держави до відання територіальних органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Децентралізація влади як стан вважається необхідною ознакою демократичного політичного устрою, а як процес – важливою складовою процесу демократизації. У даному контексті регіоналізація може розглядатись як одна з форм децентралізації – така, що не вимагає перегляду унітарної форми державного устрою і водночас є більш поміркованою, ніж автономізація.

Відповідаючи на четверте питання плану, треба зауважити, що на сучасному етапі децентралізація державної влади та передавання цілої низки державних повноважень на регіональний та муніципальний рівні публічного врядування стала необхідною складовою конституційних реформ і європейського конституціоналізму в цілому. Принагідно слід зауважити, що децентралізація має як певні переваги, так і деякі вади, втім тенденції початку ХХІ ст. в Європі красномовно свідчать про те, що переважна більшість держав віддали перевагу децентралізації та регіоналізації, незважаючи на наявні ризики і перестороги.

В умовах глобалізації сучасного світу регіоналізм отримує чимало особливостей макрорівня. Зокрема, це виявляється в розмежуванні та навіть певному протиставленні європейського й азіатського регіоналізму. Основною відмінною рисою азіатського регіоналізму є його «відкритість» або «м'якість». «М'який» регіоналізм – це передусім економічний процес, що розвиватиметься в напрямку більшої економічної взаємозалежності. У деяких роботах відзначається, що азіатська регіоналізація була ініційована інститутами неурядового сектору.

Питання цільових виступів студентів:

1. Регіон як єдина природно-соціально-економічна система.
2. Переваги і загрози політичної регіоналізації.

Теми рефератів:

- ❖ Поняття «регіон» у законодавстві ЄС.
- ❖ Регіоналізм як елемент сучасного конституціоналізму.

Література:

Основна:

1. Договор о Европейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 года (текст с изм. и доп. от 13.12.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. Європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 344 с.
3. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstatyuc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.
4. Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Нова регіональна політика ЄС: уроки для України: аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 24 с.
5. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / за заг. ред. Р. Ткачука. Київ: Леста, 2010. 224 с.
6. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.
7. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с.
8. Council of Europe. Regionalisation and its effects on local self-government / *Council of Europe. Local and regional authorities in Europe*. № 64. Strasbourg: Council of Europe publishing, 1998.
9. Declaration of the Assembly of European Regions on regionalism in Europe of the 4th of December 1996. URL: http://www.a-er.org/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/GBDeclaration-Regionalism.doc.
10. Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.
11. Ten Guidelines for Effective Decentralisation Conducive to Regional Development. OECD, 2019. 54 p. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/ukraine/Ten-Guidelines-for-Effective-Decentralisation-Conducive-to-Regional-Development.pdf>.
12. The Committee of the Regions' White Paper on Multilevel Governance (2009/C 211/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:211:0001:0027:EN:PDF>.

Додаткова:

1. Валиева К. А. Политическая проекция глобализации в европейском пространстве. *Век глобализации*. 2009. № 1. С. 98–107.

2. Верхоглядова Н. Регіон як самокерована соціально-економічна система. *Інноваційна економіка*. 2013. № 5. С. 113–117.
3. Герасимів З. Основні підходи до розуміння поняття «регіон». *Агросвіт*. 2012. № 5. С. 24–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2012_5_7.
4. Керещман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів України: теорія і практика: монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. 512 с.
5. Клемешев А.П. Регион в условиях глобализации. *Вестник ВГУ. Серия: Гуманитарные науки*. 2005. № 2. С. 22-38.
6. Ліба Н. С., Ющик Л. В. Поліваріантність поняття «регіон». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 14. Ч. 2. С. 10-13.
7. Маковський С.О. «Регіон», «регіоналізм», «регіоналізація» в європейському контексті: у пошуку оптимальної наукової дефініції. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 118. Ч. I. С. 35-50.
8. Малиновський В. Концептуалізація поняття «регіон». *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 4. С. 163–170.
9. Малолітнева В. Регіоналізація і регіоналізм: співвідношення понять. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica (Національний юридический журнал: теорія и практика)*. 2016. № 4. С. 116-118.
10. Матвієнко Р.О. Регіональна парадигма суспільного розвитку: сутність, зміст, роль і значення. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 7 (145). С. 130-137.
11. Світлична Д. Регіон – цілісна природно-соціально-економічна система. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки*. 2016. Т. 21. Вип. 1. С. 142–151.
12. Симон М. Воздействие процессов регионализации на национальные государства Европы. *Власть*. 2007. № 11. С. 109-113.
13. Смищенко Р.С. Регионализм и модели регионализации в сравнительной перспективе. *Известия Алтайского государственного университета*. 2011. № 4-2 (72). С. 278-281.
14. Keating M. Regions and the Convention on the Future of Europe. *South European Politics and Society*. 2004. № 9(1). P. 192-207.
15. Keating M., Jones J. The European Union and the Regions. Oxford: Clarendon Press, 1995. 306 p.

Тема № 5

Теорії регіоналізму в сучасних політико-правових дискурсах

Навчальна мета заняття: формування цілісного уявлення про розмаїття теорій регіоналізму, представлених у сучасній науці.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Теоретичне осмислення регіоналізму в 50-х – 70-х роках ХХ ст. на фоні становлення й поступового розвитку процесів європейської регіональної інтеграції («старий регіоналізм»).
2. Теорія «нового регіоналізму» Б. Хеттне і Ф. Содербаума: передумови виникнення, зміст, особливості.
3. Регіоналізм в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: сучасний теоретичний дискурс (теорія кластерів регіонального миру і безпеки, концепція ідентичності в рамках регіональних і глобальних процесів).
4. Компаративний регіоналізм.

Методичні вказівки

Розкриваючи перше питання плану, слід акцентувати увагу на конкретно-історичних передумовах формування теорії регіоналізму. Слід також розкрити, у чому полягають так звані «хвилі» теоретичних підходів до дослідження регіонів. Добровільний (ініціативний) і всеосяжний регіоналізм, на думку переважної більшості сучасних дослідників, є переважно феноменом, що сформувався після Другої світової війни.

У контексті розуміння інтеграційних процесів у межах ЄС принципово важливо відмежувати «старий» і «новий» регіоналізм. Необхідно пам'ятати, що історично поняття «регіон» асоціювалося з географічною областю, яка об'єднує дві чи більше держави, обмеженою або природними кордонами, або існуючою в світовій практиці сферою впливу. Регіони розглядалися як частина існуючої системи міжнародних відносин, як складова частина блокової політики. Міжнародний регіон включав тільки держави. Саме такий підхід до формування міжнародних регіонів і отримав назву «старий» регіоналізм. До теорій «старого» регіоналізму можна віднести *неореалізм, ліберальні підходи, інституціональні та неінституціональні теорії*. Відповідно, розкриваючи зміст «старого» регіоналізму, слід розкрити розуміння регіону як підсистеми у працях М. Каплана, К. Уолтца, звернутись до проблем регіональної інтеграції у працях К. Дойча, міждержавного підходу до регіональної інтеграції С. Хоффманна. Особливої уваги заслуговує те, як досліджувалися питання регіоналізму в працях неофункціоналістських теоретиків повоєнного часу, таких як Е. Хаас, Ф. Шміттер, С. Делл, А.

Етционі. У контексті інтеграційних процесів у межах європейської спільноти важливе значення має й теорія федералізму, представлена в працях А. Спінеллі та Е. Россі.

Обговорення другого питання плану полягає у з'ясуванні особливостей нового» регіоналізму. Варто зауважити, що з кінця 1980-х років, коли почалася нова хвиля регіоналізму, влада й авторитет держави розмивалися з трьох напрямків: зверху – інтернаціоналізацією; знизу – регіональними і місцевими домаганнями; збоку – розвитком ринкового і громадянського суспільства, послаблюючи його роль в управлінні народним господарством, соціальній солідарності, культурі та процесах формування ідентичності, а також в інституційній структурі. За даних умов «новий» регіоналізм був позначений двома пов'язаними між собою особливостями: а) він не обмежується рамками національної держави; б) він збудує між собою регіони в конкурентній боротьбі, а не надає нові ролі в національному поділі праці. Для розуміння сутності «нового» регіоналізму досить ефективним є його порівняння зі «старим» регіоналізмом. У контексті предмета даної навчальної дисципліни важливо відзначити те, що «старий» регіоналізм розвивався «зверху вниз», тобто ініціатива виходила від правлячих кіл, тоді як «новий» регіоналізм розвивається «знизу вгору».

Відповідаючи на третє питання плану, треба розглянути деякі теорії, що продовжують розвиток теорій регіоналізму в сучасних умовах глобалізації та інформатизації суспільства. Серед них слід відзначити теорію регіональних комплексів безпеки, розроблену Б. Бузаном і розвинуту О. Вівером і Я. де Вільде, а також теорію кластерів регіонального миру і безпеки, запропоновану Р. Таваресом. Не можна обійти увагою й праці, присвячені концептуалізації проблем регіональної ідентичності, тих авторів, які визначають себе як теоретики «нового» регіоналізму, а саме А. Паасі, Дж. Сісснер і Т. Перрена.

При відповіді на четверте питання слід виходити з того, що визначальну характеристику новітньої фази регіоналізму можна знайти не стільки в створенні нових регіональних організацій, скільки в розширенні, поглибленні й розширенні регіоналізму. Регіоналізм став структурним компонентом сучасної глобальної політики. Деякі фахівці навіть стверджують, що сьгоднішній світовий порядок – це регіональний світовий порядок. З методологічної точки зору одну з основних характеристик нинішньої фази регіоналізму і, мабуть, найважливішу становить консолідація порівняльного регіоналізму. Відмінності в змісті та поєднанні чинників, що визначають «загальний регіональний контекст», в їх значущості в кожному конкретному випадку дозволяють виділити кілька умовних шаблонів регіоналізму.

Питання цільових виступів студентів:

1. Проблеми регіоналізму у працях М. Каплана.
2. Концепція «спільнот безпеки» К. Дойча.

Темі рефератів:

- ❖ Регіональні інституції як найбільш ефективний засіб для вирішення спільних проблем у працях неофункціоналістів.
- ❖ Регіональна ідентичність у працях представників «нового регіоналізму».

Література:

Основна:

1. Договор о Европейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 года (текст с изм. и доп. от 13.12.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. Європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 344 с.
3. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstatytc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.
4. Європейський досвід державного управління: курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук та ін. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.
5. Керецман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів України: теорія і практика: монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. 512 с.
6. Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Нова регіональна політика ЄС: уроки для України: аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 24 с.
7. Михайленко Е. Б. «Старый» и «новый» регионализм: теоретический дискурс: курс лекций / науч. ред. М. М. Лебедева. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2014. 116 с.
8. Практичний порадник державного службовця з питань європейської інтеграції / уклад. Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва; за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 1: Європейське врядування. 44 с.
9. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.
10. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / за заг. ред. Р. Ткачука. Київ: Леста, 2010. 224 с.
11. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с.
12. Панова В. Парадигма «нового регіоналізму» в Європейському Союзі. Віче. 2008. № 14. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1022/>

Додаткова:

1. Верменич Я. Концепт регіоналізму в сучасній термінопрактиці. *Регіональна історія України: збірник наукових статей*. 2014. Вип. 8. С. 19–54.
2. Китинг М. Новый регионализм в Западной Европе. *Логос*. 2003. № 6. С. 85–86.
3. Мирна Н. В. Сучасні тенденції регіоналізації та її роль в європейських інтеграційних процесах. *Державне будівництво*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVu_2013_1_34.pdf.
4. Никитина М. Г. «Новый регионализм» и преодоление периферийности. *Український географічний журнал*. 2011. № 3. С. 48–52.
5. Савельев Є. «Новий регіоналізм» і розвиток теоретичних аспектів кластероутворення. *Вісник економічної науки*. 2013. № 2. С. 142–144.
6. Ушакова Ж. С. Основні підходи до дослідження регіоналізму як об'єктивного процесу сучасної світової політики. *Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич*. 2009. Вип. 19. С. 321–334.
7. Яковюк І. В. Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2004. Вип. 8. С. 57–68.
8. Börzel T. A. Comparative Regionalism: A New Research Agenda. *KFG Working Paper*. 2011. № 28.
9. Buzan B., Waever O. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. 7th ed. New York, 2010.
10. Harrison J. Re-reading the new regionalism: A sympathetic critique. *Space and Polity*. 2006. Vol. 10. Issue 1. P. 21–46.
11. Hettne B. Beyond the «New Regionalism». *New Political Economy*. 2005. № 10/4. P. 543–571.
12. Hooghe L., Marks G. “Europe with the Regions”: Channels of Regional Representation in the European Union. *The Journal of Federalism*. 1996. Vol. 26(1). P. 73–91.
13. Schmitt-Egner P. The concept of «region»: Theoretical and methodological notes on its reconstruction. *European Integration*. 2002. Vol. 24. № 3. P. 179–200.
14. Söderbaum F. Early, Old, New and Comparative Regionalism: The Scholarly Development of the Field. *KFG Working Paper № 64*. October 2015. Berlin: Freie Universität Berlin, 2015. 28 p. (KFG Working Paper Series).

Тема № 6

Сучасні тенденції регіоналізації та їхня роль в європейських інтеграційних процесах

Навчальна мета заняття: визначити основні тенденції регіоналізації в сучасному світі та їхній вплив на процеси інтеграції в Європі.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Регіоналізація як важливий тренд сучасного світового і європейського розвитку.
2. Підвищення ролі мегаполісів у процесах регіоналізації.
3. Регіоналізація як сучасна тенденція і нова парадигма територіального устрою держав Європи.
4. Регіоналізація і загрози сепаратизму в Європі.

Методичні вказівки

Дана тема є однією з ключових тем даного навчального курсу, оскільки процеси європейської інтеграції в умовах глобалізованого суспільства виступають конкретним проявом загальносвітових тенденцій щодо регіоналізації.

Розкриваючи перше питання плану, слід зазначити, що з точки зору розвиненості процесів регіоналізації всі держави світу можуть бути розподілені на дві групи: регіоналізовані й нерегіоналізовані. При цьому переважна більшість сучасних держав є регіоналізованими (різною мірою), тоді як приклади нерегіоналізованих держав є поодинокими. Щоб отримати більш чітку картину сучасного стану та наявних тенденцій регіоналізації, регіоналізовані держави можуть бути розподілені на дві групи: слабо регіоналізовані та сильно регіоналізовані. У свою чергу, наукова типологізація держав з обмеженим (слабким) рівнем регіоналізації дозволяє класифікувати їх на три категорії за підставами (критеріями) регіоналізації: 1) регіоналізовані на територіальному рівні; 2) регіоналізовані на рівні компетенції; 3) регіоналізовані на рівні автономії.

Відповідь на друге питання слід розпочати з констатації того факту, що за даними ООН вперше в історії більшість людей тепер живуть у міських районах. За останні два-три десятиліття ця тенденція урбанізації була найбільш швидкою в країнах, що розвиваються, і, в більш широкому сенсі, чим швидшими були темпи економічного зростання, тим швидшою була тенденція до урбанізації населення. Водночас, в сучасну епоху, епоху так званого політичного постмодерну, відбувається зростання соціально-політичної ролі локальних суб'єктів, становлення субдержавних центрів, зокрема, мегаполісів як певної альтернативи

державним і наддержавним інституціям. За сучасних умов ефективність владного володарювання пов'язана з критеріями обсягу соціальної бази підтримки, масштабами політичної активності та участі громадян, рівнем політичної конфліктності та напругою в суспільстві, ступенем згуртованості еліт. Усе це повною мірою стосується й сучасних мегаполісів, котрі є досить складними соціально-політичними просторами. Глобалізація, котра веде до підвищення ролі місцевого, субнаціонального рівня і відображає прагнення локальних територіальних спільнот до виходу на міжнародну арену, отримала назву *глокалізації*. Мегаполіси забезпечують найбільш комфортні умови для мережевого врядування. Успіх такого врядування багато в чому визначається характером інституційних структур, що існують в мегаполісі, і саме цей зв'язок між соціальними мережами та інституційними структурами перетворює мегаполіс на внутрішньо-і зовнішньополітичну проблему.

Завершити відповідь на друге питання плану варто викладенням концепції «місто-регіон», що була сформована ще на початку ХХ ст. і на сьогодні залишається корисною для опису і визначення різних форм районування навколо центральних міст. Це включає, серед іншого, визначення просторового виміру функціональних взаємодій між містом і регіоном, оцінку економічних вигод від просторової агломерації чи фіксації нових структур регіонального співробітництва тощо.

Відповідаючи на третє питання плану, треба розпочати з того, що розвиток європейського регіоналізму заснований на теорії субсидіарності. Ця теорія полягає в тому, що положення інтересів і прав особистості знаходиться в більшому пріоритеті перед інтересами і правами будь-якої спільноти, а також на принципі «атлантичного» федералізму, сутність якого полягає в об'єднанні громадянського суспільства, а не національних держав, його звільнені від держави-покровителя. Сутність європейського регіоналізму – поступовий перехід від наднаціонального об'єднання до Європи регіонів, тобто інтеграція за формою «Європи регіонів», метою якої є об'єднання партнерів із різними інтересами та можливостями. У зв'язку з цим можна стверджувати, що ключовий елемент процесу європейського регіоналізму полягає в євроінтеграції, в підтримці з боку інституцій ЄС регіональної політики держав-членів.

Розкриваючи четверте питання плану, слід відзначити, що сепаратизм є найбільш радикальним варіантом регіоналізації в Європі. На прикладі конкретних держав можна продемонструвати, що на сьогодні в Західній та Південній Європі налічується декілька вогнищ сепаратизму, а в Східній Європі розпад багатонаціональних держав відбувся на початку 1990-х років.

Питання цільових виступів студентів:

1. Історія сепаратизму в Європі.
2. Причини сепаратизму та шляхи його подолання.

Теми рефератів:

- ❖ Проблема сепаратизму в Іспанії: причини, осередки, шляхи подолання.
- ❖ Проблема сепаратизму в Бельгії: причини, осередки, шляхи подолання.

Література:

Основна:

1. Договір о Європейському Союзі. Маастрихт, 7 лютого 1992 року (текст с изм. и доп. от 13.12.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. Європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 344 с.
3. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstutyc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.
4. Європейський досвід державного управління: курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук та ін. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.
5. Практичний порадник державного службовця з питань європейської інтеграції / уклад. Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва; за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 1: Європейське врядування. 44 с.
6. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.
7. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / за заг. ред. Р. Ткачука. Київ: Леста, 2010. 224 с.
8. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с.
9. Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.
10. Ten Guidelines for Effective Decentralisation Conducive to Regional Development. OECD, 2019. 54 p. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/ukraine/Ten-Guidelines-for-Effective-Decentralisation-Conducive-to-Regional-Development.pdf>.
11. The Committee of the Regions' White Paper on Multilevel Governance (2009/C 211/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ: C:2009:211:0001:0027:EN:PDF>.

Додаткова:

1. Богатырева О. Н. Европейские модели регионализма: учебное пособие. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2018. 171 с.
2. Валиева К.А. Политическая проекция глобализации в европейском пространстве. *Век глобализации*. 2009. №1.
3. Коломыц Д. М. Сепаратизм в странах Европейского Союза: причины распространения. С. 69-74.
4. Кузенкова А. Сепаратизм в Европе: причины, очаги. URL: <http://fb.ru/article/352766/separatizm-v-evrope-prichinyi-ochagi>.
5. Купцова А. Каких «драконов» сепаратизма в Европе может разбудить референдум в Каталонии. URL: <https://www.obozrevatel.com/abroad/kakih-dragonov-separatizma-v-evrope-mozhet-razbudit-referendum-vkatalonii.htm>.
6. Прохоренко И.Л. Европейская интеграция и проблема сепаратизма в государствах – членах Европейского Союза. Москва: ИМЭМО РАН, 2018. 93 с.
7. Пузырев К.С. Проблемы типологизации и оценки потенциала различных типов регионального сепаратизма в странах Западной Европы. *Вестник КемГУ*. 2011. № 4(48).
8. Рудницкая А.П., Глинник Ю.А. Процессы регионализации в странах Европейского Союза: вызовы и тенденции. *PolitBook*. 2016. № 1. С. 92-107.
9. Смищенко Р.С. Регионализм и модели регионализации в сравнительной перспективе. *Известия Алтайского государственного университета*. 2011. № 4-2.
10. Ставка Кремля на сепаратизм в ЕС дает свои плоды. URL: <https://zloy-odessit.livejournal.com/2225315.html>.
11. Чуб А.А. Анализ опыта Евросоюза в сфере управления процессами регионализации. *Национальные интересы: приоритеты и безопасность*. 2009. № 4 (37). С. 9-82.
12. Основные направления развития процесса регионализации в государствах-членах Совета Европы: резолюция Конгресса местных и региональных властей Европы CPR/2015(29)2PROV. URL: <https://rm.coe.int/168071ac11>.
13. Moisis S., Jonas A. City-regions and city-regionalism. *Handbook on the geographies of regions and territories* / A. Paasi, J. Harrison, M. Jones (eds). Cheltenham: Edward Elgar, 2018. P. 285-297.
14. Regionalisation trends in European countries 2007-2015 : A study by members of the Group of Independent Experts of the European Charter of Local Self-Government / ed. F. Merloni. Strasbourg: The Congress of local and regional Authorities of the Council of Europe, 2016. 229 p. URL: http://www2.uac.pt/bibliopac/e-Books/RegionalisationCE_EN_Mar2016.pdf.

Тема № 7

Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу

Навчальна мета заняття: сформувати цілісне уявлення про роль і значення європейського регіоналізму в процесах розбудови ЄС та подальшому розвитку європейського врядування.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Європейський Союз: від інтеграції до регіоналізму. Регіональна влада як суб'єкт політики і публічного врядування в Європейському Союзі.
2. Регіональне представництво в інституційній структурі ЄС.
3. Європейська ініціатива INTERREG: причини розробки, зміст, еволюція.
4. Європейський регіоналізм у контексті регіональної безпеки, подолання територіальних диспропорцій і національно-культурних проблем.

Методичні вказівки

Відповідь на перше питання плану слід розпочати з того, що всі держави-члени ЄС мають демократичні політичні системи на рівнях нижче центрального управління, охоплюючи більші чи менші географічні території. Сім держав-членів мають децентралізовані органи, які можна розглядати як регіональні уряди. Окремо від трьох федеративних держав, таких як Австрія, Бельгія і Німеччина, є регіоналізовані системи - Іспанія, Італія, Португалія і Франція. Вони відрізняються за ступенем компетенції своїх регіональних органів влади від тих, що в Італії і Іспанії, проявляючись у деяких крайових законодавчих повноваженнях, які можна порівняти з повноваженнями регіонів федеративних країн.

Провінції в Нідерландах, департаменти у Франції, графства у Великобританії, Швеції, Данії можна класифікувати як «проміжні місцеві уряди». Сукупні частини громадського споживання діяльності регіонального і місцевого уряду показують важливу роль, яку відіграють регіональний і місцевий уряд у наданні державних послуг у більшості країн-членів. Але відмінності в субнаціональних структурах в ЄС і в ролі самого державного сектора роблять складним узагальнення шляхів розподілу відповідальності між ярусами управління.

Аналіз цієї проблеми також ускладнюється практикою деяких країн поширювати відповідальність за дану компетенцію систематично через ці яруси так, щоб кілька завдань можна було недвозначно віднести до одного ярусу. Країни з високорозвиненими регіональними структурами

завичай передають цьому рівню стрижневі функції добробуту: охорону здоров'я, освіту і соціальні послуги.

Відповідаючи на друге питання плану, варто зазначити, що залучення регіональних і місцевих органів влади до вироблення політики Співдружності виконує переважно три функції: § по-перше, забезпечує тих, хто приймає рішення, компетентними висновками, яких інакше вони були б позбавлені (висловлюючи потреби місцевих суб'єктів, які ці органи представляють); § по-друге, ставлячи зміст цих рішень ближче до потреб цих суб'єктів, що робить їх більш схильними до виконання і впровадження рішень; § і, нарешті, компенсує втрату влади, зазваної цими суб'єктами в результаті євроінтеграції. Регіональні органи також відчують необхідність представництва. Але в першій Європейській Угоді можливості для окремих регіонів, Земель чи провінцій не розглядалися. Країни-члени або їх постійне представництво займалося справами спільноти.

Ця ситуація трохи змінилася після прийняття Римської Угоди, коли було запроваджено посаду представників земель, а через рік - посаду земельних спостерігачів (у випадку ФРН). Їх участь вперше стала частковим стрибком в масштабі Європейської компетенції, який мав прямий ефект у країнах-членах. Якщо знову заглибитися у внутрішні повноваження деяких субнаціональних органів влади, то це головним чином стосується Німеччини.

Рада Європи також підтримала роль регіонів, прийнявши в 1985 р. Європейську хартію місцевого самоврядування, яка зобов'язує учасників застосовувати основні принципи, гарантуючи політичну, адміністративну і фінансову незалежність місцевих органів влади. Вона передбачала, що принцип місцевого самоврядування буде визнано внутрішнім законодавством. Місцеві органи влади, діючи в межах закону, здатні регулювати й управляти державними справами під їх власну відповідальність і в інтересах місцевого населення. Те, що регіональні і місцеві органи влади мають відігравати вирішальну роль у наближенні процесу прийняття рішень до громадян – цілком очевидно.

Низка рис робить регіональний і місцевий уряд більш здатним, ніж національний чи інституції ЄС, досягти наближення до громадянина або політичної "близькості". Ключові риси включають у себе, наприклад, їх розмір, тип послуг, що надаються, пропорцію представників до населення, їх доступність тощо.

Участь регіонів у підготовчій фазі процесу прийняття рішень через їх залучення до національних організацій, відповідальних за цей процес в законодавчій системі Співдружності (постійні представництва і національні делегації, а також комітети і робочі групи, що допомагають Європейській Раді і Єврокомісії) набуває зростаючого визнання в

національних законодавчих системах країн-членів ЄС. Найвищий рівень визнання, до якого регіональні органи влади можуть прагнути, - той, що зазначений національною конституцією (Італія, Німеччина, Португалія). Натомість в Австрії можливість представників земель бути залученими до участі на цих рівнях хоча й не передбачена Конституцією, але вказана в ратифікованих угодах між федерацією і землями. Інша важлива форма участі забезпечена законами, які різними шляхами змінили склад національних постійних представництв із тим, щоб враховувати регіональне залучення.

Відповідаючи на третє питання плану, слід підкреслити, що ЄС формує свою стратегію регіонального розвитку так, щоб вона базувалася на наявних можливостях і, за її допомогою можна було б посилити конкурентоспроможність регіонів та паралельно ліквідувати їх відсталість. Особливо це стосується підтримки прикордонних регіонів, які в кожній державі були периферійними і менш розвинутими, ніж центральні. Щоб нівелювати цю різницю, ЄС у своїй регіональній політиці приділяє значну увагу прикордонним регіонам. З 1990 р. ЄС здійснює фінансову підтримку транскордонного співробітництва шляхом використання ряду ініціатив, програм та проектів, а саме: INTERREG, PHARE CBC, TACIS CBC, PHARE CREDO, MEDA, CARDS, LACE. INTERREG є найбільшою програмою громадських (місцевих) ініціатив ЄС щодо підтримки розвитку прикордонних регіонів країн – членів ЄС і деяких приморських територій.

Відповідаючи на останнє, четверте питання плану, слід відзначити, що процвітання ЄС і багатство регіонів ЄС не виникли спонтанно, а є наслідком розробки та впровадження ефективної політики регіонального і локального розвитку в ЄС. Одним із її пріоритетів традиційно залишається мінімізація, згладжування регіональних асиметрій у ЄС. Адже, незважаючи на досить високий загальний рівень соціально-економічного розвитку, Євросоюз характеризується значними регіональними диспропорціями, які посилюються після його розширення. Другою проблемою, що пов'язана з асиметрією регіонального розвитку ЄС, є завдання підтягування найвідсталіших регіонів, котрі за відсутності власних ресурсів розвитку, периферійного становища, постійної міграції кваліфікованої робочої сили до великих міст, неефективного місцевого управління та з інших причин суттєво відстають у процесах загальної конвергенції та економічного зростання. Вирішення цієї проблеми не може бути досягнуто лише завдяки нарощуванню фінансування з фондів ЄС – потрібні ґрунтовні інституційні перетворення, характер яких не завжди передбачуваний.

Питання цільових виступів студентів:

1. Форми регіонального представництва в ЄС.
2. Комітет регіонів як консультативний орган ЄС.

Теми рефератів:

- ❖ Європейська ініціатива INTERREG як програма транс'європейської співпраці для збалансованого розвитку.
- ❖ Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна.

Література:

Основна:

1. Договор о Европейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 года (текст с изм. и доп. от 13.12.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. Європейська регіональна політика: натхнення для країн, що не входять до ЄС? УК Застосування принципів та обмін досвідом. Брюссель, 2009. 16 с. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_uk.pdf
3. Європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 344 с.
4. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstutyc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.
5. Європейський досвід державного управління: курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук та ін. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.
6. Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Нова регіональна політика ЄС: уроки для України: аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 24 с.
7. Практичний порадник державного службовця з питань європейської інтеграції / уклад. Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва; за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 1: Європейське врядування. 44 с.
8. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.
9. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / за заг. ред. Р. Ткачука. Київ: Леста, 2010. 224 с.
10. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с.
11. Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.
12. Ten Guidelines for Effective Decentralisation Conducive to Regional

Development. OECD, 2019. 54 p. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/ukraine/Ten-Guidelines-for-Effective-Decentralisation-Conducive-to-Regional-Development.pdf>.

13. The Committee of the Regions' White Paper on Multilevel Governance (2009/C 211/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:211:0001:0027:EN:PDF>.

Додаткова:

1. Яковюк І.В. Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2004. Вип. 8. С. 57-68.

2. Палагнюк Ю.В. Еволюція теоретичних основ європейської інтеграції: державно-управлінський аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2013. Вип. 2. С. 76-85.

3. Сокур О. В. Європейська інтеграція: теоретичні засади та еволюція поглядів. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 55. С. 50-58.

4. Тригуб О.І. Теоретичні засади європейської інтеграції. *Грані*. 2013. № 9. С. 148-153.

5. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. Харків: Право, 2013. 760 с.

6. Рудницкая А.П., Глинник Ю.А. Процессы регионализации в странах Европейского Союза: вызовы и тенденции. *PolitBook*. 2016. № 1. С. 92-107.

7. Чуб А. А. Анализ опыта Евросоюза в сфере управления процессами регионализации. *Национальные интересы: приоритеты и безопасность*. 2009. № 4 (37). С. 9-82.

8. Trobbiani R. European regions in Brussels: towards functional interest representation? *Bruges Political Research Papers*. 2016. Vol. 53. 43 p.

9. Moisiso S., Jonas A. City-regions and city-regionalism. *Handbook on the geographies of regions and territories* / A. Paasi, J. Harrison, M. Jones (eds). Cheltenham: Edward Elgar, 2018. P. 285-297.

10. Regionalisation trends in European countries 2007-2015 : A study by members of the Group of Independent Experts of the European Charter of Local Self-Government / ed. F. Merloni. Strasbourg: The Congress of local and regional Authorities of the Council of Europe, 2016. 229 p. URL: http://www2.uac.pt/bibliopac/e-Books/RegionalisationCE_EN_Mar2016.pdf.

11. Thielemann E. Institutional limits of a "Europe with the Regions": EC stateaid control meets German federalism. *Journal of European Public Policy*. 1999. Vol. 6(3). P. 399-418.

12. Warleigh A. The Committee of the Regions: Institutionalising Multi-level Governance? London: Kogan Page, 1999. 72 p.

Тема № 8

Регіональна політика ЄС

Навчальна мета заняття: сформувати цілісне уявлення про регіональну політику ЄС та її вплив на характер взаємовідносин між Україною та ЄС.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття, історія і зміст регіональної політики в ЄС.
2. Сучасні цілі регіональної політики ЄС на період 2021-2027 років: очікувані зміни. Ключові характеристики регіональної політики ЄС.
3. Інституційна інфраструктура регіональної політики ЄС. Інструменти політики вивірювання в ЄС.
4. Процес прийняття і реалізації рішень у регіональній політиці ЄС.

Методичні вказівки

Розкриваючи перше питання плану, слід відзначити, що регіональна політика ЄС є особливим видом спільної європейської політики, її невід’ємною складовою. Це частина політики згуртованості ЄС, стратегії ЄС щодо сприяння та підтримки загального гармонійного розвитку держав-членів та регіонів. Ініціатором і координатором практичного втілення політики регіонального розвитку ЄС виступають спеціально уповноважені на це інститути: Європейський Парламент, Європейська Комісія, Рада ЄС та ін. Регіональна політика стосується всіх частин ЄС і на всіх рівнях – від загальноєвропейського та національного масштабу до європейських регіонів та місцевих громад. Основи політики згуртованості встановлюються на 7 років.

Стабільний економічний розвиток країн ЄС, соціальна та суспільна злагода, притаманна ЄС, мають в основі надання більшої самостійності регіонам країн-членів, насамперед у сфері вирішення повсякденних питань місцевого розвитку. За умови домінування ліберальних цінностей і свободи господарського вибору в країнах ЄС не втрачено координуючу та стимулюючу роль центру, що сприяє вирішенню стратегічних питань регіонального розвитку на середньо- і довгострокову перспективу. Дослідження сутності, закономірностей еволюції та становлення сучасної політики регіонального розвитку ЄС має вагоме теоретичне та практичне значення.

Відповідаючи на друге питання плану, слід звернути увагу на те, що цілі ЄС щодо економічної, соціальної та територіальної єдності визначена в статтях 174-178 Договору про функціонування Європейського Союзу. На період 2021-2027 років політика згуртованості ЄС передбачає коротший, порівняно з попередніми періодами, список із 5 політичних цілей: 1) більш конкурентоспроможна та розумна Європа; 2) більш

зелений, низьковуглецевий перехід до чистої нульової економіки; 3) більш пов'язана Європа за рахунок підвищення мобільності; 4) більш соціальна та інклюзивна Європа; 5) Європа, ближча до громадян, шляхом сприяння сталому та комплексному розвитку всіх типів територій. Для досягнення цих цілей та задоволення різноманітних потреб розвитку в усіх регіонах ЄС на політику згуртованості на період 2021-2027 років виділено 392 млрд. євро – майже третину загального бюджету ЄС.

У межах відповіді на третє питання плану треба відзначити, що політика згуртованості здійснюється через спеціальні фонди: 1) Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF) – для інвестування в соціальний та економічний розвиток усіх регіонів і міст ЄС; 2) Фонд згуртованості (CF) - для інвестування в екологію та транспорт у менш благополучних країнах ЄС; 3) Європейський соціальний фонд плюс (ESF+) - для підтримки робочих місць та створення справедливого та соціально інклюзивного суспільства в країнах ЄС; 4) Фонд справедливого переходу (JTF) - для підтримки регіонів, які найбільше постраждали від переходу до кліматичної нейтральності.

Політика згуртованості має істотний вплив у багатьох сферах. Відповідні інвестиції допомагають досягти багатьох політичних цілей ЄС і доповнюють політику ЄС, зокрема у сферах освіти, зайнятості, енергетики, охорони навколишнього середовища, забезпечення спільного ринку, досліджень та інновацій. Проекти, що фінансуються в регіонах і містах, сприяють досягненню цілей пріоритетів Комісії, зокрема: «Європейська зелена угода», «Європа, яка підходить для цифрової ери», «Економіка, яка працює для людей».

Політика згуртованості надає територіям спеціальні інструменти для догляду та інвестування для вирішення конкретних проблем. Серед таких інструментів: «Прикордонні регіони та транскордонне співробітництво» (Interreg), «Міські райони», «Віддалені регіони, острови, гірські або малонаселені райони», «Найвіддаленіші регіони».

Політика згуртованості лежить в основі європейської солідарності. Основна частина фінансування політики згуртованості зосереджена на менш розвинених європейських країнах і регіонах, щоб допомогти їм наздогнати та зменшити економічну, соціальну та територіальну диспропорцію, яка все ще існує в ЄС. Зокрема, Фонд справедливого переходу зменшує соціально-економічні витрати, викликані зміною клімату, підтримуючи диверсифікацію економіки та реконверсію відповідних територій, допомагаючи людям адаптуватися до мінливого ринку праці. У свою чергу, наслідками впливу пандемії коронавірусу на економічну ситуацію в регіонах ЄС опікується REACT-EU (Recovery Assistance for Cohesion and the Territorys of Europe - Допомога у відновленні згуртованості та території Європи).

Відповідаючи на четверте питання плану, слід відзначити, що Процес прийняття і реалізації рішень у регіональній політиці ЄС має певну специфіку. Політика реалізується національними та регіональними органами у партнерстві з Європейською Комісією. Впровадження цієї політики ЄС відбувається за такими етапами:

1. Бюджет політики та правила її використання спільно вирішуються Європейською Радою та Європарламентом на основі пропозицій Комісії. Положення про загальні положення встановлює нормативну базу, спільну для восьми фондів ЄС під спільним управлінням.

2. Принципи та пріоритети політики згуртованості визначаються в процесі консультацій між Комісією та країнами ЄС. Кожна держава-член розробляє проект угоди про партнерство, в якому викладається стратегія країни та пропонується перелік програм. На додаток до цього держави-члени також представляють проекти програм, які охоплюють цілі держави-члени та/або регіони.

3. Комісія веде переговори з національними органами влади щодо остаточного змісту Угоди про партнерство, а також кожної програми. Програми представляють пріоритети країни та/або регіонів чи відповідної сфери співпраці. Працівники, роботодавці та органи громадянського суспільства можуть брати участь у програмуванні та управлінні Програмами.

4. Програми впроваджуються державами-членами та їхніми регіонами. Це означає вибір, моніторинг та оцінку сотень тисяч проектів. Цю роботу організовують «органи управління» в кожній країні та/або регіоні.

5. Комісія виділяє кошти (щоб дозволити країнам почати витратити кошти на свої програми).

6. Комісія сплачує сертифіковані витрати кожній країні.

7. Комісія контролює кожну програму разом із відповідною країною.

8. І Комісія, і держави-члени відповідають за звітність та оцінку протягом періоду програмування.

Питання цільових виступів студентів:

1. Цілі політики згуртованості ЄС на період 2021-2027 років .
2. Interreg як інструмент регіональної політики ЄС.

Теми рефератів:

- ❖ Ключові характеристики регіональної політики ЄС.
- ❖ Процес впровадження регіональної політики ЄС.

Література:

Основна:

1. Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Нова регіональна політика ЄС: уроки для України: аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 24 с.
2. Ashmarina, S., Horák, J., Vrbka, J., Šuleř, P. (2021). EU Cohesion Policy 2021–2027: New Tools to Foster European Integration? URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7971617>.
3. Bachtler J., Mendez C., Wishlade F. Reforming the MFF and Cohesion Policy 2021–27: pragmatic drift or paradigmatic shift? 2019. URL: <http://www.eprc-strath.eu/Publications.html>
4. Cohesion Policy 2021–2027 A further step towards flexibility & simplification. 2020. URL: <https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/3%20DG%20Regio%20Post2020%20-%20Maria%20Soumela.pdf>
5. Commission staff working document. Document accompanying the Commission Communication on Regional Policy contributing to smart growth in Europe 2020 COM (2010) 553 final. URL: http://www.ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/smart_growth/annex_comm2010_553.pdf.
6. Dąbrowski, M., Spaans, M., Fernandez-Maldonado, A., & Rocco, R.. Cohesion Policy and the citizens' perceptions of the EU: the role of communication and implementation. *European Planning Studies*. 2021. P. 827–843.
7. European Commission. My Region, My Europe, Our Future. Seventh report on economic, social and territorial cohesion. Brussels, 2017. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion7/7cr.pdf.
8. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on specific provisions concerning the European Regional Development Fund and the Investment for growth and jobs goal and repealing Regulation (EC) No 1080/2006. URL: <http://www.pippi.euwiki.org/doc/CELEX:52011PC0614:EN>.
9. Regional policy: introduction. URL: <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/g24000.htm4>.
10. Regions for Economic Change. Transforming Regional Economies: “The Power of Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation”. URL: http://www.ec.europa.eu/regional_policy/conferences/strategies2020/index_en.cfm.
11. Regulation (EC) №1081/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the European Social Fund and repealing Regulation (EC) №1784/1999. URL: http://www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/L_210/L_21020060731en00250078.pdf.

Додаткова:

1. Європейська регіональна політика: натхнення для країн, що не

входять до ЄС? УК Застосування принципів та обмін досвідом. Брюссель, 2009. 16 с. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_uk.pdf.

2. Зінчук Т., Куцмус Н. Політика згуртування ЄС: задум, еволюція, критика. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2020. Вип. 825. Економіка. С. 3–11.

3. Іжа М.М. Трансформація регіональної політики ЄС: висновки для України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2013. Вип. 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2013_12_3.

4. Коваль О. М., Порайко У. М. Фінансово-економічні механізми та інструменти регіонального і місцевого управління: європейські практики реформування. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія "Державне управління"*. 2021. Вип. 1(14). С. 270-279.

5. Кушнір М. О. Сучасні стратегічні орієнтири європейської регіональної політики. *Стратегічні пріоритети*. 2013. №1(26). С. 146–149.

6. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу. Київ: К.І.С., 2005. 480 с.

7. Назарова Л. В. Закордонний досвід стимулювання та вирівнювання регіонального розвитку. *Modern Economics*. 2021. № 30. С. 153-157.

8. Прокопчук О.А., Ковальчук О.Д., Усюк Т.В. Європейська політика згуртування: концептуальні засади, імперативи для України. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 26. С.

9. Регіональна політика в країнах Європи: уроки для України / за ред. С. Максименка. Київ: Логос, 2000. 171 с.

10. Регіональна політика та Угода про асоціацію між Україною та ЄС / Д. Черніков, Р. Хорольський, О. Синьокий. Київ: ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2015. 31 с.

11. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / за заг. ред. Р. Ткачука. Київ: Леста, 2010. 224 с.

12. Шамборовський Г. О. Регіональна політика Європейського Союзу: навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 187 с.

13. European Commission. Boosting growth and cohesion in EU border regions. Brussels, 2017. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2014/boosting_growth/com_boosting_borders.pdf.

14. Vitkova V. S. European Regional Policy: General Characteristics, Challenges and Prospects for Ukraine. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2019. Вип. 32. С. 38-56.

Тема № 9

Системи і моделі місцевого самоврядування в країнах ЄС

Навчальна мета заняття: сформувати цілісне уявлення про системи і моделі місцевого самоврядування в державах-членах ЄС.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Поняття і види систем місцевого самоврядування в країнах ЄС. Англосаксонська система (моделі автономного місцевого самоврядування).
2. Європейська континентальна система (французька або система контролюваного місцевого самоврядування).
3. Іберійська система місцевого самоврядування.
4. Змішані та унікальні системи місцевого самоврядування в державах-членах ЄС.
5. Комуна як основна ланка місцевого самоврядування. Особливості місцевого самоврядування на регіональному рівні.

Методичні вказівки

Оскільки в Україні відбувається усталення самоврядних структур, доцільно звернути увагу на європейський досвід формування ефективних систем місцевого самоврядування. Означені фактори надають даній темі особливого значення. При цьому слід мати на увазі, що системи місцевого самоврядування, які існують сьогодні в країнах ЄС, склалися внаслідок розвитку національної держави, демократизації, урбанізації та інших потреб сучасного демократичного суспільства, що корінням сягають основ колишніх феодальних або імперських порядків. Засновані на феодальних відносинах системи склалися із самобутніх територіальних одиниць, тоді як імперські системи формувалися адміністративними структурами, що безпосередньо призначалися із центру

Природу місцевого самоврядування, походження та сутність, співвідношення з державним управлінням слід розглядати у прямій залежності від методологічного характеру їх аналізу у соціально-політичних теоріях та в контексті історичних рамок його практичної реалізації. З цієї позиції слід розглядати й основні сучасні моделі місцевого самоврядування. При цьому під моделлю місцевого самоврядування розуміється система взаємозв'язків між суб'єктами місцевого самоврядування, між органами місцевої та державної влади, їхньої взаємодії з демократичними інститутами, самостійності та відповідальності всіх цих суб'єктів у загальній системі публічної влади.

У спеціальній літературі зазвичай виділяють три базові моделі місцевого самоврядування: англосаксонську, романо-германську

(європейську континентальну) та іберійську. Саме з таких позицій побудований і план даного семінарського заняття.

Англосаксонська (англо-американська) модель набула свого поширення у Великій Британії, США, Канаді, Австралії та інших країнах. Англосаксонська модель є однією з найпоширеніших у світі, виникла вона на батьківщині класичного муніципалізму – Великій Британії. У рамках англосаксонської моделі місцевого самоврядування представницькі органи місцевого управління формально виступають як діючі автономно в межах наданих їм повноважень, пряме підпорядкування нижчестоящих органів вищим відсутнім. Для англосаксонської системи характерна відсутність на місцях уповноважених центрального уряду, які безпосередньо опікувалися представницькі органи, які обираються населенням. Поряд із представницькими органами у країнах із такою системою місцевого управління безпосередньо населенням обирається і низка посадових осіб. Значними повноваженнями тут зазвичай наділяються комісії місцевих представницьких органів, які грають велику роль у розробці та прийнятті рішень. Контроль за діяльністю місцевих органів англосаксонських країн здійснюється переважно непрямим шляхом: через центральні міністерства, і навіть з допомогою судів.

За даної моделі: муніципальна влада діє незалежно в межах наданих їй повноважень; місцеве самоврядування розглядається як окремий інститут щодо державної влади; відсутня можливість поєднання функцій місцевого самоврядування та державного управління на місцевому рівні; предмети ведення місцевої влади визначаються державою як «закритий список», місцева влада самостійно і під свою відповідальність вирішує питання, не віднесені до компетенції держави; визнається свобода місцевих спільнот робити вибір, які муніципальні послуги та в якому обсязі вони хочуть мати; у питаннях фінансового забезпечення муніципалітетів основну роль відіграють власні доходи місцевих бюджетів.

Європейська континентальна модель місцевого самоврядування, що склалася в країнах із історично сильною роллю державного апарату, відрізняється наступними ознаками: поєднання державного управління та самоврядування; створення органів, одночасно підзвітних представницьким органам та вищим державним адміністраціям; вихід муніципалітету межі предметів свого ведення загрожує санкціями, передбаченими законом; забезпеченню єдиних умов життя громадян надається пріоритет; фінансове вирівнювання серйозно обмежує автономію муніципалітетів; необхідне узгодження муніципалітетами шляхів вирішення певних питань своєї компетенції; діяльність на місцях спеціальних органів та посадових осіб держави, уповноважених на

контроль муніципальної влади; на всіх місцевих територіальних рівнях, за винятком нижчого, одночасно працюють виборні органи територіальних громад та призначені представники центральної влади, які здійснюють адміністративний нагляд над діяльністю органів місцевого самоврядування, органи місцевого самоврядування створюються лише нижчому рівні. Концепція європейської континентальної моделі побудована з урахуванням державницької теорії самоврядування.

Іберійська модель наближена до європейської континентальної, вона набула поширення в Іспанії, Португалії та багатьох державах Латинської Америки. Тут на всіх рівнях адміністративно-територіальної структури держави є виборні ради, а також їх виконавчі органи, які обираються населенням або радою. Рада сприймається як місцевий нормотворчий орган, алькальд - як її виконавчий орган. Призначуваних зверху посадових осіб немає, однак обраний алькальд затверджується центром як представник держави у цій адміністративно-територіальній одиниці. Ці посадові особи стають головами відповідних рад та одночасно затверджуються центральними органами державної влади як представники державної влади в адміністративно-територіальних одиницях.

Питання цільових виступів студентів:

1. Моделі місцевого самоврядування «сильна рада – слабкий мер», «слабка рада – сильний мер», «рада – керуючий», «рада – система комітетів».
2. Змішані та унікальні системи місцевого самоврядування.

Теми рефератів:

- ❖ Комуна (територіальна громада) як основна (первинна) ланка місцевого самоврядування.
- ❖ Укрупнення територіальних громад як передумова децентралізації публічної влади та розбудови спроможного місцевого самоврядування.
- ❖ Особливості місцевого самоврядування на регіональному рівні.

Література:

Основна:

1. Договір о Європейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 года (текст с изм. и доп. от 13.12.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. Європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 344 с.
3. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstatyuc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.

4. Європейський досвід державного управління: курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржел, О. М. Палій, І. В. Кравчук та ін. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.

5. Керецман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів України: теорія і практика: монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. 512 с.

6. Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Нова регіональна політика ЄС: уроки для України: аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 24 с.

7. Практичний poradnik державного службовця з питань європейської інтеграції / уклад. Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва; за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 1: Європейське врядування. 44 с.

8. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.

9. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с.

10. Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.

11. Ten Guidelines for Effective Decentralisation Conducive to Regional Development. OECD, 2019. 54 p. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/ukraine/Ten-Guidelines-for-Effective-Decentralisation-Conducive-to-Regional-Development.pdf>.

12. The Committee of the Regions' White Paper on Multilevel Governance (2009/C 211/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:211:0001:0027:EN:PDF>.

Додаткова:

1. Бусыгина И. Как менялась местная власть в Европе. *Муниципальная власть*. 2003. № 3. С. 106–109.

2. Бутырина М. В. Зарубежные модели местного самоуправления. *Вестник ИГЭУ*. 2008. Вип. 1. С. 1-5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnye-modeli-mestnogo-samoupravleniya>.

3. Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади : монографія / М.О. Пухтинський, П.В. Ворона, О.В. Власенко та ін. / за заг. ред. П.В. Ворони. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2009. 280 с.

4. Касяненко Є. Зарубіжна практика здійснення контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування: теоретико-правовий аналіз. *Jurnalul Juridic National: Teorie si practica (Национальный юридический журнал: теория и практика)*. 2019. № 12. С. 16-19.

5. Лебедева М. Л. Французский регионализм: политико-правовое

исследование. *Бизнес в законе*. 2015. № 2. С. 115-119.

6. Лойт Х.Х., Болотина Е.В., Тищенко А.Г. Правовые основы муниципального управления в современной Франции. *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2005. №2 (26). С. 152-157.

7. Марков П. Н. Система территориального общественного самоуправления в европейских странах. Марков Петр Николаевич Система территориального общественного самоуправления в европейских странах. *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология*. 2013. № 4 (130). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sistema-territorialnogo-obschestvennogo-samoupravleniya-v-evropeyskih-stranah>.

8. Михалёва Н. В. Местное самоуправление в Германии. *Ленинградский юридический журнал*. 2013. №4 (34). С. 177-185. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mestnoe-samoupravlenie-v-germanii>.

9. Сприндис С. І. Організація місцевого самоврядування у країнах ЄС з огляду на досвід Франції та Польщі. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 39. С. 41-49.

10. Штешенко Т. В. Сучасні моделі місцевого самоврядування. Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в контексті конституційної модернізації : збірник наукових статей за матеріалами Науково-практичного семінару, м. Харків, 14 жовтня 2016 р. Харків, 2016. С. 162–170.

11. Федоренко В. Л., Чернеженко О. М. Конституційні моделі місцевого самоврядування у державах-учасницях ЄС, Швейцарії та Україні: монографія. Київ: Ліра-К, 2017. 288 с.

12. Черкасов А. Органы местного управления в зарубежных странах. Сравнительное исследование: научно-аналитический обзор. Москва: ИНИОН, 1994. 89 с

13. Чиркин В.Е. Современные модели местного самоуправления. *Российский юридический журнал*. 1995. №3.

14. Чувва А.С., Курдюк П.М., Иваненко И.Н. Опыт организации местного самоуправления в зарубежных странах: учебное пособие для магистров. Краснодар, 2013. 94 с.

15. Элерс Д. Местное самоуправление в Германии. *Государство и право*. 2002. № 3. С. 69–70.

Тема № 10
Реалізація регіональної політики ЄС в процесі реформування систем врядування держав-членів

Навчальна мета заняття: сформувати цілісне уявлення про досвід реалізації регіональної політики ЄС, отриманий у процесі реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в окремих країнах – членах.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Європейський досвід реформування систем врядування в контексті децентралізації.
2. Деволуція: регіоналізація по-британськи.
3. Регіоналізм і децентралізація: досвід Франції.
4. Регіоналізм і федералізм (на прикладі ФРН).
5. Регіоналістська модель унітарної держави в Іспанії та Італії.

Методичні вказівки

За останнє десятиліття багато європейських країн реформували свою ідеологію в галузі публічного врядування. Наслідком цих змін стало поліпшення програм державного управління й державної політики. Характеризуючи процеси реформування систем місцевого самоврядування в Європі, слід зауважити, що починаючи з 50-х рр. ХХ ст. органи місцевого самоврядування в Європі зазнали значних трансформацій, які зробили їх більш придатними для функціонування в державах загального добробуту, вирішили проблеми урбанізації й загалом дали можливість функціонувати в межах надзвичайно взаємозалежних заходів, здійснюваних у межах відповідних програм. Згодом виникла потреба в додатковій зміні концептуальної основи діяльності органів місцевого самоврядування з тим, щоб вирішити проблеми інтернаціоналізації, особливо у зв'язку з членством країн у ЄС. Західні вчені вважають, що ці реформи можна розподілити на чотири типи: коригування кількості одиниць, організаційні реформи, фінансові реформи, а також функціональні та процедурні реформи.

У межах першої хвилі реформ шляхом об'єднання було зменшено кількість самоврядних одиниць, зокрема муніципалітетів. Як базове було застосоване функціональне обґрунтування: припущення, що ефективно й результативно надання послуг на місцях вимагає більших виборчих округів і адміністративних відділів, аби уникнути надлишковості й скористатися з економії, обумовленої зростанням масштабів виробництва. Найбільшого поширення це набуло у скандинавських країнах та у Великій Британії (котра на той час ще була членом ЄС). Це був час, коли почалася регіоналізація, утворення проміжних ланок

урядування. Можливо, саме внаслідок консолідації виникли також такі нові форми місцевих органів, як округи з надання послуг, ради мікрорайонів і спеціалізовані округи. В окремих країнах Європи кількість органів місцевого самоврядування скоротилася, тоді як в інших – істотно збільшилася.

Досвід держав – членів ЄС переконливо засвідчує, що при виборі моделі місцевого самоврядування необхідно враховувати умови, за яких здійснюється муніципальна реформа, котрі залежать від: економічної моделі суспільства та відносин у сфері власності; наявності демократичних інститутів на всіх рівнях публічної влади; демократичних інтересів та цінностей у суспільстві та державі; рівня поліетнічності та етнізації регіонального та муніципального політичного простору; регіональних, національних, місцевих традицій.

Слід підкреслити, що організаційні реформи – зміна внутрішньої структури територіальних одиниць – здійснювалися в європейських країнах під значним впливом центральної влади. Такі реформи змістовно включали посилення ролі мерів і рад, надання процесові прийняття рішень більш відкритого, публічного й демократичного характеру, розширення участі громадськості в прийнятті рішень, запровадження обов'язкових «раціональних» методів планування, зміни в складі місцевого персоналу й місцевих правил організації. Багато що з цього мало на меті сприяння більш активній участі органів місцевого самоврядування в усе більш взаємозалежних політичних системах і перетворення їх на надійних провідників державної політики. Так було, зокрема, в Італії і Великій Британії. Одночасно фінансові реформи, як правило, включали збільшення обсягів ресурсів, що їх центр надає органам місцевої влади, зокрема для розрахунків за соціальними програмами, ініціатором яких був центральний рівень. Такі реформи пояснювалися також бажанням центральної влади залучити органи місцевого самоврядування до участі в загальнодержавних системах.

Також були зроблені спроби зміцнити здатність місцевої влади збирати податки чи забезпечити себе альтернативними засобами фінансування, серед яких плата за послуги, місцеві підприємства або надання послуг на ринкових засадах. Майже в кожній європейській країні було запроваджено цілий ряд обумовлених та необумовлених субсидій, які пов'язали місцеву владу із центральною. Водночас останнім часом відбулося зростання значення регіонального (субнаціонального) рівня управління, що перебуває між центральною і місцевою владами. Такі проміжні структури необхідні для розробки і прийняття рішень, більш прийнятних, ніж ті, що йдуть від центральної чи місцевої влади. Проміжні структури набули нових форм регіональних виборних органів влади, що здійснюють виконавчі, а інколи й законодавчі повноваження (Бельгія,

Франція, Іспанія, Португалія, Італія), або ж виникли у формі оновлених органів управління окружного рівня (Норвегія, Швеція, Данія, Британія та деякі землі Німеччини).

Як засвідчує досвід країн-членів ЄС, місцеве самоврядування є одним із головних інститутів організації управління суспільством на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Саме у сфері місцевого самоврядування мають передусім вирішуватися питання, пов'язані з повсякденним життям громадян.

Питання цільових виступів студентів:

1. Укрупнення територіальних громад як передумова децентралізації публічної влади: досвід країн – членів ЄС.
2. Причини, основні цілі та напрями реформування систем врядування держав-членів ЄС.

Теми рефератів:

- ❖ Муніципальна реформа у Франції: зміст, етапи, результати.
- ❖ Деволюція як децентралізація по-британськи.
- ❖ Регіоналістська модель унітарної держави: переваги та вади (на прикладі Іспанії та Італії).

Література:

Основна:

1. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstatyuc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.
2. Камінська Н. В. Децентралізація влади і досвід її проведення у зарубіжних державах. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 35-40.
3. Канавець М.В. Сучасні підходи та зарубіжний досвід децентралізації публічної влади на місцевому і регіональному рівнях. *Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2015. № 1(119). С. 103–109
4. Копил Б.К. Досвід реформування місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 4. С. 154-160
5. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокopenко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.
6. Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.
7. Public Administration Reform in Europe: Conclusions, lessons learned and recommendations for future EU policy / A. Heichlinger, N. Thijs, G. Hammerschmid, K. Attström. Luxembourg: Publications Office of the

European Union, 2018. 40 p.

8. Ten Guidelines for Effective Decentralisation Conducive to Regional Development. OECD, 2019. 54 p. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/ukraine/Ten-Guidelines-for-Effective-Decentralisation-Conducive-to-Regional-Development.pdf>.

9. The Committee of the Regions' White Paper on Multilevel Governance (2009/C 211/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:211:0001:0027:EN:PDF>.

Додаткова:

1. Безверхнюк Т. М. Роль принципів «європейського регіоналізму» в організації вітчизняної системи регіонального управління. URL: www.oridu.odessa.ua/news/bok.

2. Брюке Ф. Форми регіоналізації в Європі. *Організація регіональної та місцевої влади: досвід держав – членів Європейського Союзу: Спеціальне доповнене видання Українсько-європейського журналу з міжнародного та порівняльного права*. Київ: Українська консалтингова група, 2005. С. 19-20.

3. Вюртенбергер Т. Історія та легітимація децентралізованої держави. *Організація регіональної та місцевої влади: досвід держав – членів Європейського Союзу: Спеціальне доповнене видання Українсько-європейського журналу з міжнародного та порівняльного права*. Київ: Українська консалтингова група, 2005. С. 9-13.

4. Грицяк І. А. Децентралізований та регіоналізований унітаризм як нові форми державного устрою. *Віче*. 2015. № 14.

5. Данилишин Б. М., Пилипів В. В. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України. *Регіональна економіка*. 2016. № 1. С. 5-11.

6. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. Бориславська, І. Заверуха, Е. Захарченко та ін. Київ: ТОВ «Софія». 2012. 128 с.

7. Коваленко Г. В., Топольскова Д. Ю. Впровадження децентралізації публічної влади на основі досвіду європейських країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 13. Ч. 1. С. 120-123.

8. Красильщиков Г.Г., Сабиров А.А. Основные тренды в организации моделей местного самоуправления в России, Австрии, Федеративной Республике Германия и Швейцарии: сравнительный анализ. *ARS ADMINISTRANDI («Искусство управления»)*. 2012. №2. С. 64-72.

9. Курілов Ю. Ю. Регіоналізація, децентралізація та адміністративна реформа в Європі: теоретико-методологічний аспект. *Аспекти публічного правління*. 2018. Том 6. № 11-12. С. 72-84.

10. Лебедева М. Л. Процесс регионализации Франции: история и

эволюция. *Проблемы в российском законодательстве*. 2015. №5. С. 23-26.

11. Марку Ж., Безмертна І. А. Реформа місцевого самоврядування у Франції як поглиблення міжмуніципального співробітництва. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право»*. 2011. Вип. 2. С. 136-145.

12. Петришина М.О., Колодяжний О.О. Зарубіжний досвід реформування місцевого самоврядування: на прикладі Франції та Польщі. *Молодий вчений*. 2016. № 1 (28). Ч. 2. С. 47–51.

13. Саліженко Л. Формування дієздатних територіальних громад: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 3(22). С. 263–273.

14. Чехарина В. И. Реформы местного самоуправления в Польше (из Европейского опыта). *Труды Института государства и права РАН*. 2014. №5. С. 165-179. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformy-mestnogo-samoupravleniya-v-polshe-iz-evropeyskogo-opyta>.

15. Baun M., Marek D. Regional Policy and Decentralization in the Czech Republic. *Regional and Federal Studies*. 2006. Vol. 16(4). P. 409-428.

16. Ivan A., Cuglesan N. Multi-Level Governance and Decentralization in the Unitary States of the European Union. Case Study: France and Romania. *Novos Estudos Juridicos*. 2009. Vol. 14. № 1. P. 47-59.

17. De Rooij R. The Impact of the European Union on Local Government in the Netherlands. *Journal of European Public Policy*. 2002. Vol. 9(3). P. 447-467.

18. Hessel B. European Integration and Supervision of Local and Regional Authorities – Experiences in the Netherlands with Requirements of European Community Law. *Utrecht Law Review*. 2006. Vol. 2(1). P. 91-110.

19. Tatar M. The Impact of the European Union on Sub-National Mobilization in A Unitary State: The Case of Estonia. *Journal of Baltic Studies*. 2011. Vol. 42(3). P. 379-407.

Тема № 11

Регіоналізація в контексті «європеїзації» України

Навчальна мета заняття: сформувати комплексне уявлення про регіоналізацію як перспективний напрямок децентралізації публічної влади, котрий відповідає основним тенденціям реформування територіальної організації публічної влади в країнах ЄС.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Місцеве самоврядування та територіальна організація публічної влади в Україні: сучасний стан, наявні проблеми та шляхи реформування.
2. Реформа щодо децентралізації в Україні в контексті європейського врядування та європейського регіоналізму.
3. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014 р.) і конституційна реформа щодо децентралізації (2015 р.) як спроба привести місцеве самоврядування й територіальну організацію влади в Україні до європейських стандартів.
4. Регіоналізація як перспективний шлях децентралізації публічної влади в Україні.

Методичні вказівки

Як свідчить європейський досвід, реформа місцевого самоврядування за будь-яких умов є складовою частиною перетворень, що відбуваються в країні й мають за мету побудову демократичної, правової, соціальної держави. Саме місцеве самоврядування створює необхідні передумови для наближення влади до населення, формує гнучку систему управління, що добре пристосована до місцевих умов та особливостей і сприяє розвитку ініціативи та самоорганізації громадян. Передумовою впровадження в життя задекларованих засад місцевого самоврядування є перебудова системи організації влади й управління на дійсно демократичних засадах, що обумовить зміни існуючої моделі місцевого самоврядування. Найважливішим завданням у цьому плані є проведення реальної децентралізації влади, яку до сьогодні майже не вдалося здійснити, оскільки в Україні збереглися політичні, правові, психологічні стереотипи командно-адміністративного владарювання.

Водночас світова практика свідчить, що будь-які форми державного управління, його найкращі організаційні моделі приречені на невдачу, якщо не будуть вирішені проблеми співвідношення між центральними та регіональними органами влади, а також органами місцевого самоврядування.

Метою реформи щодо децентралізації в Україні є формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації

влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад. Реформа передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед жителями – за ефективність своєї роботи, а перед державою – за її законність.

В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ). За 6 років реформи утворено 1070 ОТГ, у які добровільно об'єдналися 4882 громад. З них у 936 ОТГ відбулись перші місцеві вибори. Урядом затверджено перспективні плани формування територій громад 24 областей, які 100% охоплюють територію областей. Площа утворених ОТГ становить майже 47% від загальної площі України.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад» від 16.04.2020 № 562-IX, Кабінетом Міністрів України визначено адміністративні центри та затверджено території 1470 спроможних територіальних громад, у яких були проведені місцеві вибори у 2020 р. на новій територіальній основі.

Завдяки запровадженню міжмуніципального співробітництва громади отримали можливість консолідувати зусилля та реалізовувати спільні проекти. Зокрема 1354 територіальних громад уклали 604 договори про співробітництво.

Наявні у даній сфері проблеми передбачається розв'язати шляхом: визначення обгрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади; створення належних матеріально-фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень; розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності; максимального залучення населення до прийняття управлінських рішень, сприяння розвитку форм прямого народовладдя тощо.

Питання цільових виступів студентів:

1. Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: причини прийняття та основний зміст.
2. Добровільне об'єднання територіальних громад як передумова децентралізації публічної влади в Україні.

Теми рефератів:

- ❖ Використання досвіду держав-членів ЄС при розробці та здійсненні реформи щодо децентралізації в Україні.
- ❖ Конституційна реформа щодо децентралізації в Україні на сучасному етапі.

Література:

Основна:

1. Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування / за заг. ред. А.П. Яценюка. Київ: Парламентське видавництво, 2007.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
3. Європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 344 с.
4. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstutyc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.
5. Європейський досвід державного управління: курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук та ін. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.
6. Концепція державної регіональної політики, затв. Указом Президента України від 25 трав. 2001 р. № 341/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text>.
7. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>.
8. Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Нова регіональна політика ЄС: уроки для України: аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 24 с.
9. Практичний poradnik державного службовця з питань європейської інтеграції / уклад. Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляева; за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 1: Європейське врядування. 44 с.
10. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

11. Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.

Додаткова:

1. Воронов М.М. Конституційні зміни у сфері децентралізації в Україні: чи потрібен досвід Франції? *Вісник Харківського національного ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2020. Вип. 29. С. 76-83.

2. Кравченко В. В. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування та їх імплементація в законодавстві України в контексті реформи місцевого самоврядування. *Вісник АПСВТ*. 2016. №3-4. С. 56-59.

3. Мікула Н. Єврорегіональна співпраця і Україна. *Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: монографія* / за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2007. С. 284–301.

4. На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів / за ред. С. Максименка, І. Студеннікова. Київ: Логос, 2000. 224 с.

5. Нагорна М.М. Аналіз конституційно-правових основ місцевого самоврядування та їх відповідність європейським правовим стандартам місцевої демократії. *Грані*. 2016. № 8 (136). С. 108-117.

6. Нова державна регіональна політика / В. С. Куйбіда, О. М. Іщенко, А. Ф. Ткачук та ін. Київ: Крамар, 2009. 232 с.

7. Пастернак В. В. Децентралізація місцевого самоврядування в умовах інтеграції України до європейського правового простору. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 28-31.

8. Пухтинський М. О. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії. *Вісник АПСВТ*. 2016. № 3-4. С. 63-67.

9. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє: монографія / відп. ред. І. А. Грицяк. Київ: К.І.С., 2009. 240 с.

10. Свірін М. Г., Приходченко Л. Л. Механізми наближення системи публічного управління України до європейських стандартів: регіональний та субрегіональний рівень: наук. Розробка. Київ: НАДУ, 2008. 48 с.

11. Серьогіна С. Г. Удосконалення місцевого самоврядування в Україні в умовах демократизації та консолідації суспільства. *Право України*. 2014. № 4. С. 107–115

12. Petryshyn O., Serohin V., Serohina S. Glocalization and the Decentralization of Public Power in Ukraine. *International Comparative Jurisprudence*. 2020. Vol. 6(2). P. 190-200.

Розділ 3. МАТЕРІАЛИ ДО САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Самостійна робота осіб, які навчаються, є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Самостійна робота включає: опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань, науково-дослідну роботу. Навчальний час, відведений на самостійну роботу студента денної форми навчання, регламентується навчальним планом та робочим навчальним планом. Зміст самостійної роботи над навчальною дисципліною визначається програмою навчальної дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками науково-педагогічного працівника.

Самостійна робота осіб, які навчаються, забезпечується системою навчально-методичного забезпечення, передбаченою програмою навчальної дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, збірниками завдань, комплектами індивідуальних семестрових завдань, практикумами, методичними рекомендаціями з організації самостійної роботи та виконання окремих завдань, електронними та іншими навчально-методичними матеріалами, дистанційними курсами. Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Для самостійної роботи рекомендується відповідна наукова та професійна монографічна і періодична література.

Самостійна робота з вивчення навчального матеріалу з конкретної дисципліни може проходити в Центральній науковій бібліотеці університету, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах, лабораторіях, у домашніх умовах, а також у дистанційній формі за використанням системи підтримки дистанційного навчання та матеріалів дистанційних курсів.

Для забезпечення належних умов для самостійної роботи ця робота організовується, у разі необхідності, за попередньо складеним на кафедрі графіком, що гарантує можливість індивідуального доступу особи, яка навчається, до необхідних дидактичних і технічних засобів загального користування. Графік оприлюднюється на початку навчального семестру. При організації самостійної роботи з використанням складного обладнання, установок, інформаційних систем (комп'ютерних баз даних, систем автоматизованого проектування, автоматизованих навчальних систем, системи підтримки дистанційного навчання тощо) забезпечується можливість одержання необхідної консультації або допомоги з боку спеціалістів кафедри.

Контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу, є обов'язковим.

Основні методи перевірки успішності студентів: усне опитування, письмовий контроль, практичні заняття, тести тощо.

Письмовий контроль забезпечує глибоку й всебічну перевірку опанування програмного матеріалу. За допомогою письмових робіт одночасно контролюють значну кількість студентів у різних галузях знань.

Цей метод досить об'єктивний, бо надає можливість порівняти знання різних студентів за допомогою стандартних запитань, виявити теоретичні знання, практичні навички та вміння, а також адекватне їх застосування для розв'язання конкретних професійних завдань.

Усне опитування зазвичай проводиться на **практичних заняттях**. Його здійснюють за допомогою бесіди, відповіді студента, тлумачення певних теорій, ідей, поглядів професійних явищ тощо. В основі усного опитування - монологічна відповідь студента або бесіда. Цей метод, завдяки своїй специфіці й характеру застосування, використовують і щоденно на планових заняттях, і на різноманітних перевітках.

Форми контролю визначаються програмою навчальної дисципліни і включають усне опитування під час семінарських занять, виконання індивідуальних (творчих) завдань і тестових завдань за темами, контрольних робіт, а також підсумковий семестровий контроль у формі заліку.

3.1. Теми для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Розділ 1. Теорія європейського врядування та регіоналізму	
1	Європейське врядування: правовий вимір	4
2	Місьцеве самоврядування у багаторівневій системі управління ЄС	2
3	Європейські стандарти місцевого самоврядування	2
4	Регіоналізація і регіоналізм: базові концепції та типологія	2
5	Теорії регіоналізму в сучасних політико-правових дискурсах	2
	<i>Всього за Розділом 1</i>	12
	Розділ 2. Досвід реалізації регіональної політики в межах Європейського Союзу та його значення для України	

6	Сучасні тенденції регіоналізації та їхня роль в європейських інтеграційних процесах	2
7	Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу	2
8	Регіональна політика ЄС	2
9	Системи і моделі місцевого самоврядування в країнах ЄС	2
10	Реалізація регіональної політики ЄС в процесі реформування систем врядування держав-членів	2
11	Регіоналізація в контексті «європеїзації» України	2
	<i>Всього за Розділом 2</i>	<i>12</i>
	Загалом	24

§3.2. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання розвивають можливості позааудиторної роботи студентів і сприяють більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Індивідуальні завдання з дисципліни «Європейські стандарти місцевого самоврядування і регіональна політика ЄС» виконуються у формі мультимедійних презентацій, рефератів, наукових статей чи тез виступу на науковій конференції за темою, що визначається чи обирається студентом за допомогою викладача. Терміни видачі, виконання і захисту індивідуальних завдань визначаються програмою навчальної дисципліни.

Індивідуальні завдання виконуються особою, яка навчається, самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника. Допускаються випадки виконання робіт комплексної тематики кількома особами.

За мультимедійну презентацію чи реферат студент денної форми навчання може отримати 5 балів.

§3.2.1. Правила виконання презентацій

Створення презентацій є однією з форм науково-дослідницької роботи.

Презентація виконується за допомогою програми Microsoft Office PowerPoint і повинна складатися не менше, ніж з 15 слайдів.

Матеріал на слайді можна розділити на головний і додатковий. *Головний* необхідно виділити, щоб при демонстрації слайда він ніс основне смислове навантаження: розміром тексту або об'єкта, кольором, спецефектами, порядком появи на екрані. *Додатковий* матеріал призначений для підкреслення основної думки слайда.

Для різних видів об'єктів рекомендуються різні розміри шрифту. Заголовок слайда краще писати розміром шрифту 22-28, підзаголовок і підписи даних в діаграмах – 20-24, текст, підписи і заголовки осей в діаграмах, інформацію в таблицях – 18-22.

Для виділення заголовка, ключових слів використовуйте напівжирний або підкреслений шрифт. Для оформлення другорядної інформації та коментарів – курсив. На всіх слайдах презентації використовуйте шрифт одної назви.

Для гарного сприйняття презентації з будь-якої відстані в залі, текст краще набирати шрифтом Arial, Bookman Old Style, Calibri, Tahoma, Times New Roman або Verdana.

1. На першому слайді слід вказати назву МОН, назву ВНЗ, кафедру, прізвище, ім'я та по батькові студента і тему презентації, номер навчальної групи.

2. На другому слайді подається зміст презентації.

3. На інших слайдах – наповнення теми.

4. У тексті на слайдах не допускається скорочення слів, крім загальноживаних (ООН, ЄС, ОБСЄ та ін.).

5. Слайди повинні бути тезисними. Для надання презентації PowerPoint наочності і, якщо це необхідно, барвистості на деяких слайдах можна розмістити різні схеми, графіки, фотографії, малюнки, колажі. Вставлені фотографії або картинки повинні бути високої якості і досить великого розміру, інакше при розтягуванні вони втрачають різкість, чим можуть тільки зіпсувати ефект від презентації. При підготовці презентації може бути використаний звуковий супровід.

6. Презентація повинна бути підготовлена у наданому фоні (шаблон слайда). Не слід робити слайди занадто строкатими і розрізненими за кольорним рішенням. Це шкодить формуванню нестійких зорових образів.

7. Слайди повинні або акцентувати увагу на чомусь, або візуалізувати матеріал (ті ж таблиці, схеми, малюнки з позначеннями, якщо є). Не ставте на одному слайді відразу кілька блоків зорової або текстової інформації. Це відволікає, розсіює увагу, погіршує концентрацію.

8. Слайд повинен бути простим для сприйняття – небагато тексту на одному слайді.

Створення презентації включає ряд етапів:

1. Вибір теми.

Студент самостійно вибирає тему з переліку тем індивідуально-дослідних завдань. При цьому слід враховувати, що студент має право в обсязі навчальної програми з громадських об'єднань в Україні самостійно обрати тему презентації, яка повинна бути погоджена з викладачем.

2. Аналіз літератури з даної теми.

Презентація – це супровід доповіді або виступу, тому спочатку необхідно розробити концепцію виступу, а потім вже братися за складання презентації.

В основному презентація повинна базуватися на матеріалах з підручників. Тому створенню презентації повинне передувати ретельне й поглиблене вивчення літератури, що відноситься до даної теми. Насамперед, корисно ознайомитися з науковою працею (або зазначеними главами, параграфами, сторонками) у цілому, щоб одержати про неї початкове загальне уявлення, яке може бути розширене за рахунок перегляду передмови, змісту і висновку роботи, якщо вони є. Головне на цьому етапі – виявити стрижневі проблеми досліджуваної теми й зробити їх основними пунктами плану презентації.

3. Виклад змісту теми за допомогою слайдів.

У презентації повинні бути послідовно розглянуті всі питання плану. Важливо прагнути до того, щоб теоретичний зміст роботи пов'язувався з аналізом практично-правових явищ. Студент повинен уміти показати, яке практичне значення має знання принципів, закономірностей і категорій.

Під час створення слайдів не варто користуватися застарілими джерелами, у яких можуть міститися помилкові погляди, неточні формулювання і висновки, застарілі цифрові дані. Отже, вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, використовуючи при цьому сучасну літературу, – такі основні вимоги до підготовки презентації.

§3.2.2. Правила виконання рефератів

Написання реферату є однією з форм науково-дослідницької роботи.

Реферат виконується на стандартних аркушах паперу А4 /210 x 297 мм. Його обсяг не повинен перебільшувати 20 аркушів, що написані власноруч.

Реферат повинен бути написаний грамотно, охайно, розбірливо та оформлений таким чином:

- на обкладинці слід вказати назву профільного міністерства, назву закладу вищої освіти, кафедру, прізвище, ім'я та по батькові студента і тему реферату, номер навчальної групи;
- на другій сторінці реферату подається його зміст;
- питання змісту в тексті повинні бути виділені в самостійні розділи і озаглавлені;
- сторінки (а не аркуші) роботи повинні бути пронумеровані та мати поля для можливих зауважень рецензента;
- у тексті не допускаються перекручення цитат, закреслення, скорочення слів, крім загальноновживаних (ООН, ЄС, ОБСЄ та ін.);

- наводячи цифрові дані, будь-які факти чи цитати, слід вказати їх джерело. Для цього внизу сторінки під ризикою повинні бути виноска з вказівкою прізвища та ініціалів автора, назви джерела, місця й року видання, використаних сторінок.

Структура реферату:

- план роботи;
- вступ;
- головна частина (виклад змісту теми);
- висновок;
- список використаної літератури.

У вступній частині стисло обґрунтовується актуальність обраної теми, вказується на її місце в структурі курсу, аналізується використана література, намічаються проблеми, формуються цілі дослідження.

У головній (основній) частині роботи повинен міститися аналіз поставлених в плані питань, а у висновках (заклучна частина) – стислі узагальнюючі висновки, практичні рекомендації.

Написання реферату включає ряд етапів:

1. Вибір теми.

Студент самостійно вибирає тему з переліку тем індивідуально-дослідних завдань. При цьому слід враховувати, що студент має право в обсязі навчальної програми з теорії держави та права самостійно обрати тему реферату, яка повинна бути погоджена з викладачем.

2. Аналіз літератури з даної теми.

Написанню реферату повинне передувати ретельне й поглиблене вивчення літератури, що відноситься до даної теми. Насамперед, корисно ознайомитися з науковою працею (або зазначеними главами, параграфами, сторінками) у цілому, щоб одержати про неї початкове загальне уявлення, яке може бути розширене за рахунок перегляду передмови, змісту і висновку роботи, якщо вони є. Завдяки цьому усвідомлюються умови й причини, що викликали написання тієї або іншої роботи: мета, яку ставив перед собою автор, теоретичні проблеми, порушені в роботі, а також її значення. Слід читати пояснення автора або редакції у виносках і примітках. Якщо в тексті є незнайомі слова, визначення, необхідно уточнити їх зміст за словником. При вивченні тієї або іншої наукової праці студентами повинен бути реалізований проблемно-концептуальний підхід до досліджуваного матеріалу. Інакше кажучи, студент повинен сприймати досліджувану роботу крізь призму тих основних проблем, що вирішував її автор. Без усвідомлення проблеми фактично неможливо виділити в досліджуваній роботі головне й істотне, важко відокремити тезу від аргументів і практично неможливо перебороти формальне ставлення до змісту досліджуваної літератури. Цей етап роботи над рефератом включає так само вивчення можливої

додаткової літератури з теми: підручників, журнальних і газетних статей тощо. Головне на цьому етапі – виявити стрижневі проблеми досліджуваної теми й зробити їх основними пунктами плану реферату. В іншому випадку творчий аналіз як правило замінюється механічним переписуванням матеріалу з підручників або інших джерел. Іншими словами, ясність розуміння змісту теми повинна знайти реалізацію у плані реферату. Питання плану повинні відбивати найбільш істотні проблеми теми, а послідовність їх розкриття – внутрішню логіку реферату.

3. Виклад змісту теми

У рефераті повинні бути послідовно розглянуті всі питання плану. При цьому повинен бути витриманий єдиний порядок розгляду і спосіб аргументації, що надасть роботі чіткості та послідовності. Важливо прагнути до того, щоб теоретичний зміст роботи пов'язувався з аналізом практично-правових явищ. Студент повинен уміти показати, яке практичне значення має знання принципів, закономірностей і категорій.

У рефераті можуть бути використані виписки і цитати з літературних та наукових джерел у тому випадку, коли в цьому є реальна необхідність. Це може мати місце тоді, коли цитата переконливо підтверджує думку, є вихідним моментом у новій постановці питання, підтверджує основне формулювання, допомагає в розкритті наукових визначень. Не слід занадто захоплюватися цитуванням. Під час роботи з літературою не варто користуватися застарілими роботами, у яких можуть міститися помилкові погляди, неточні формулювання і висновки, застарілі цифрові дані. Отже, вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, логічно та послідовно розкривати зміст теми, використовуючи при цьому сучасну літературу, – такі основні вимоги до написання наукового реферату.

§3.2.3. Орієнтовний перелік тем презентацій та/або рефератів

1. Принцип верховенства права в сучасній теоретичній юриспруденції.
2. Роль і значення інституцій громадянського суспільства в системі багаторівневого врядування.
3. Права людини як важливий елемент «обмеженого врядування» в ЄС.
4. Регіональна структура держав-членів ЄС.
5. Форми і методи вертикального співробітництва в межах багаторівневого врядування в ЄС.
6. Форми і методи горизонтального співробітництва в межах багаторівневого врядування в ЄС.
7. Принцип субсидіарності як європейський стандарт місцевого самоврядування.
8. Принцип автономності місцевого самоврядування як європейський стандарт територіальної організації публічної влади.
9. Додаткові протоколи до Європейської хартії місцевого самоврядування.
10. Поняття «регіон» у законодавстві ЄС.
11. Регіоналізм як елемент сучасного конституціоналізму.
12. Регіональні інституції як найбільш ефективний засіб для вирішення спільних проблем у працях неофункціоналістів.
13. Регіональна ідентичність у працях представників «нового регіоналізму».
14. Проблема сепаратизму в Іспанії: причини, осередки, шляхи подолання.
15. Проблема сепаратизму в Бельгії: причини, осередки, шляхи подолання.
16. Європейська ініціатива INTERREG як програма транс'європейської співпраці для збалансованого розвитку.
17. Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна.
18. Ключові характеристики регіональної політики ЄС.
19. Процес впровадження регіональної політики ЄС.
20. Комуна (територіальна громада) як основна (первинна) ланка місцевого самоврядування.
21. Укрупнення територіальних громад як передумова децентралізації публічної влади та розбудови спроможного місцевого самоврядування.
22. Особливості місцевого самоврядування на регіональному рівні.
23. Комуна (територіальна громада) як основна (первинна) ланка місцевого самоврядування.
24. Укрупнення територіальних громад як передумова децентралізації

- публічної влади та розбудови спроможного місцевого самоврядування.
25. Особливості місцевого самоврядування на регіональному рівні.
 26. Муніципальна реформа у Франції: зміст, етапи, результати.
 27. Деволюція як децентралізація по-британськи.
 28. Регіоналістська модель унітарної держави: переваги та вади (на прикладі Іспанії та Італії).
 29. Використання досвіду держав-членів ЄС при розробці та здійсненні реформи щодо децентралізації в Україні.
 30. Конституційна реформа щодо децентралізації в Україні на сучасному етапі.

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Методи контролю – це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

Контрольні заходи визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

Самоконтроль призначений для самооцінки здобувачами вищої освіти якості засвоєння навчального матеріалу навчальної дисципліни (розділу, теми). З цією метою в навчальних посібниках для кожної теми (розділу), а також у методичних розробках для семінарських занять передбачаються питання для самоконтролю.

Кафедральний контроль проводиться з метою оцінки рівня підготовки студентів з навчальної дисципліни на різних етапах її вивчення і здійснюється у вигляді вхідного, поточного, рубіжного та семестрового контролю.

В освітньому процесі використовуються такі види контролю результатів навчання: вхідний, поточний протягом семестру, контрольні роботи, передбачені навчальним планом, приймання індивідуальних завдань, курсових робіт, підсумковий семестровий контроль.

Вхідний контроль проводиться перед вивченням нового курсу з метою визначення рівня підготовки студентів з дисциплін, які забезпечують цей курс. Вхідний контроль проводиться на першому занятті за завданнями, що відповідають програмам попереднього навчання. Результати контролю аналізуються на кафедральних (міжкафедральних) нарадах та засіданнях методичних комісій спільно з науково-педагогічними працівниками, які проводять заняття із забезпечувальною дисципліни. За результатами вхідного контролю

розробляються заходи з надання індивідуальної допомоги студентам, коригування освітнього процесу.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквиуму, виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Конкретні форми проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються програмою навчальної дисципліни. Результати оцінювання роботи студентів мають бути доведені до відома студентів своєчасно. Формою поточного контролю є ректорські контрольні роботи. Результати оцінювання ректорських контрольних робіт можуть зараховуватися як результати виконання контрольної роботи, передбаченої навчальним планом.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання студента. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль з дисципліни «Європейські стандарти місцевого самоврядування і регіональна політика ЄС» проводиться у формі заліку. Студента допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт, передбачених навчальним планом на семестр з цієї дисципліни.

Семестровий залік – форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентами лекційного матеріалу, а також виконаних ними певних робіт на семінарських заняттях. Семестровий залік складається за заліковими білетами, затвердженими кафедрою.

Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни «Європейські стандарти місцевого самоврядування і регіональна політика ЄС», складає 100.

РОЗДІЛ 5. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ, ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\sum 40 = 40$:

Формула обчислення

$$\sum 40 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \times 8 \text{ (вісім)}$$

Примітка:

$\sum 30$ – сума максимальної кількості балів

$\sum 1$ - сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

$\sum 2$ кількість семінарських занять протягом семестру.

8 – коефіцієнт

Контрольна робота – 20 балів.

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Залік	Сума
T1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6				
T7	T 8	T 9	T 1 0	T 1 1	T N				
$\sum 40$						20	60	40	100

T1, T2 ... TN – теми розділу.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
50-100	Зараховано
1-49	Не зараховано

За результативну наукову роботу (написання наукової роботи, тез доповідей, участь у науково-практичних конференціях, участь у роботі гуртка тощо) за профілем цієї дисципліни, за рішенням кафедри відповідно до критеріїв, встановлених програмою навчальної дисципліни, може отримати до 10 додаткових (заохочувальних) балів

Відповідь на семінарському занятті оцінюється в **1-5 балів**.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;

- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;

- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;

- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і

перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;

- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання контрольних та залікових робіт

Контрольні та залікові роботи виконуються у формі тестових завдань. Контрольна робота складається з 20 тестових завдань, залікова робота – із 40 тестових завдань. Кожне завдання має п'ять варіантів відповідей, тільки один з яких є правильним. За кожну правильну відповідь нараховується один бал, за кожну неправильну відповідь – нуль балів.

РОЗДІЛ 6. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО КУРСУ

1. Європейське врядування як належне врядування (Біла книга, Комісія ЄС, 2001).
2. Європейське врядування як багаторівневе врядування (Біла книга, Комітет регіонів ЄС, 2009).
3. Європейське врядування і верховенство права.
4. Європейське врядування і права людини.
5. Інституційно-функціональна організація публічної влади в ЄС, її основні рівні
6. Статус місцевого врядування за установчими документами ЄС.
7. Універсальна система поділу територій (NUTS) та практика її застосування в регіональній політиці ЄС.
8. Вертикальне та горизонтальне співробітництво в межах багаторівневого врядування в ЄС.
9. Поняття та джерела правового регулювання європейських стандартів місцевого самоврядування.
10. Європейська хартія місцевого самоврядування: історія прийняття та зміст. Імплементация Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні.
11. Зміст вимог-стандартів Європейської хартії місцевого самоврядування та їх відображення в національному законодавстві держав-членів ЄС.
12. Регіон як проміжний рівень територіальної організації публічної влади: поняття, ознаки, види.
13. Регіоналізація як політико-правове явище та процес перерозподілу владних повноважень: поняття, напрямки, види.

14. Регіоналізація і децентралізація: співвідношення понять.
15. Регіоналізм як елемент сучасного конституціоналізму. Європейський та азіатський регіоналізм..
16. Теоретичне осмислення регіоналізму в 50-х – 70-х роках ХХ ст. на фоні становлення й поступового розвитку процесів європейської регіональної інтеграції («старий регіоналізм»).
17. Теорія «нового регіоналізму» Б. Хеттне і Ф. Содербаума: передумови виникнення, зміст, особливості.
18. Регіоналізм в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: сучасний теоретичний дискурс (теорія кластерів регіонального миру і безпеки, концепція ідентичності в рамках регіональних і глобальних процесів).
19. Компаративний регіоналізм.
20. Регіоналізація як важливий тренд сучасного світового і європейського розвитку.
21. Підвищення ролі мегаполісів у процесах регіоналізації.
22. Регіоналізація як сучасна тенденція і нова парадигма територіального устрою держав Європи.
23. Регіоналізація і загрози сепаратизму в Європі.
24. Європейський Союз: від інтеграції до регіоналізму. Регіональна влада як суб'єкт політики і публічного врядування в Європейському Союзі.
25. Регіональне представництво в інституційній структурі ЄС.
26. Європейська ініціатива INTERREG: причини розробки, зміст, еволюція.
27. Європейський регіоналізм у контексті регіональної безпеки, подолання територіальних диспропорцій і національно-культурних проблем.
28. Поняття, історія і зміст регіональної політики в ЄС.
29. Сучасні цілі регіональної політики ЄС на період 2021-2027 років: очікувані зміни. Ключові характеристики регіональної політики ЄС.
30. Інституційна інфраструктура регіональної політики ЄС. Інструменти політики вирівнювання в ЄС.
31. Процес прийняття і реалізації рішень у регіональній політиці ЄС.
32. Поняття і види систем місцевого самоврядування в країнах ЄС. Англосаксонська система (моделі автономного місцевого самоврядування).
33. Європейська континентальна система (французька або система контрольованого місцевого самоврядування).
34. Іберійська система місцевого самоврядування.
35. Змішані та унікальні системи місцевого самоврядування в державах-членах ЄС.

36. Комуна як основна ланка місцевого самоврядування. Особливості місцевого самоврядування на регіональному рівні.
37. Європейський досвід реформування систем врядування в контексті децентралізації.
38. Деволуція: регіоналізація по-британськи.
39. Регіоналізм і децентралізація: досвід Франції.
40. Регіоналізм і федералізм (на прикладі ФРН).
41. Регіоналістська модель унітарної держави в Іспанії та Італії.
42. Міське самоврядування та територіальна організація публічної влади в Україні: сучасний стан, наявні проблеми та шляхи реформування.
43. Реформа щодо децентралізації в Україні в контексті європейського врядування та європейського регіоналізму.
44. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014 р.) і конституційна реформа щодо децентралізації (2015 р.) як спроба привести міське самоврядування й територіальну організацію влади в Україні до європейських стандартів.
45. Регіоналізація як перспективний шлях децентралізації публічної влади в Україні.

РОЗДІЛ 7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

Правові акти:

1. Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування / за заг. ред. А.П. Яценюка. Київ: Парламентське видавництво, 2007.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.
3. Договір о Європейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 года (текст с изм. и доп. от 13.12.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
4. Додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_099/conv.
5. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями від 21.05.1980. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985, ратиф. Законом України від 15.07.1997 № 452/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249.

7. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstatyuc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.

8. Концепція державної регіональної політики, затв. Указом Президента України від 25 трав. 2001 р. № 341/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text>.

9. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>.

10. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. Ухвалена Конгресом місцевих і регіональних органів влади Європи 21.05.2003. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f>.

11. Пояснювальна доповідь до Додаткового протоколу Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями / European Treaty Series. 1980. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c b5ed>.

12. Пояснювальна доповідь до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями / European Treaty Series. 1980. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800ca433>.

13. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

14. Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується міжтериторіального співробітництва. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_520/conv.

15. Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань євро регіонального співробітництва (ОЄС). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_947/conv

16. Congress of Local and Regional Authorities, Draft Explanatory Report to the Additional Protocol to the European Charter of Local Self-Government, Recommendation No. 228 (2007), 12 December 2007. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home>.

17. Congress of Local and Regional Authorities, Local and Regional Democracy in Poland, CG (28) 12, 26 March 2015, § 102. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home>.

18. Congress of Local and Regional Authorities, Recommendation No. 305 (2011). URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home>.

19. Council of Europe, Reference Framework for Regional Democracy, MCL-16 (2009) 11, 3 November 2009. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home>.

20. Council of Europe. Regionalisation and its effects on local self-government / *Council of Europe. Local and regional authorities in Europe*. № 64. Strasbourg: Council of Europe publishing, 1998.

21. Declaration of the Assembly of European Regions on regionalism in Europe of the 4th of December 1996. URL: http://www.a-er.org/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/GBDeclaration-Regionalism.doc.

22. Draft Explanatory Memorandum to the Draft Charter, CPL (16) 6, 17. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home>.

23. NUTS — The Nomenclature of Territorial Units for Statistics / European Commission. Eurostat. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.

24. Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.

25. Ten Guidelines for Effective Decentralisation Conducive to Regional Development. OECD, 2019. 54 p. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/ukraine/Ten-Guidelines-for-Effective-Decentralisation-Conducive-to-Regional-Development.pdf>.

26. The Committee of the Regions' White Paper on Multilevel Governance (2009/C 211/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:211:0001:0027:EN:PDF>.

Монографії, підручники та навчальні посібники:

27. Безверхнюк Т. М., Саханенко С. Є., Топалова Е. Х. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні: монографія. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2008. 420 с.

28. Європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 344 с.

29. Європейське врядування: Біла Книга. COM(2001) 428. URL: https://pravo.org.ua/files/konstutyc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf.

30. Європейський досвід державного управління: курс лекцій / уклад.: О. Ю. Оржель, О. М. Палій, І. В. Кравчук та ін. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.

31. Керецман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів України: теорія і практика: монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. 512 с.

32. Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Нова регіональна політика ЄС: уроки для України: аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 24 с.
33. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування: хрестоматія / упоряд. Є.І. Бородін, С.А. Квітка, Т.М. Тарасенко. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 148 с.
34. На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів / за ред. С. Максименка, І. Студеннікова. Київ: Логос, 2000. 224 с.
35. Нова державна регіональна політика / В. С. Куйбіда, О. М. Іщенко, А. Ф. Ткачук та ін. Київ: Крамар, 2009. 232 с.
36. Практичний порадник державного службовця з питань європейської інтеграції / уклад. Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва; за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 1: Європейське врядування. 44 с.
37. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування / М. Пітцик, В. Кравченко, Е. С. Моньйо, Б. Фонтер, В. Черніков та ін. Київ, 2000. 136 с.
38. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с.
39. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / за заг. ред. Р. Ткачука. Київ: Леста, 2010. 224 с.
40. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє: монографія / відп. ред. І. А. Грицяк. Київ: К.І.С., 2009. 240 с.
41. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.
42. Чернеженко О. М. Місцеве самоврядування в Україні та державах-учасниках ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі: монографія. Київ: Ліра-К, 2018. 380 с.
43. Almer J., Rotkirch M. European Governance. An Overview of the Commission's Agenda for Reform. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, 2004. 122 p.
44. Boggero G. Constitutional Principles of Local Self-Government in Europe. Leiden; Boston: Brill, 2018. 295 p.
45. Buzan B., Waever O. Regions and Powers: The Structure of International Security. 7th ed. New York, 2010.
46. Hooghe L., Marks G. Multilevel Governance and European Integration. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 2001.
47. Kaiser R. Local Governments and the European Union. Handbook of Public Administration and Policy in the European Union / ed. M. P. van der Hoek. Boca Raton, Taylor & Francis, 2005.
48. Keating M., Jones J. The European Union and the Regions. Oxford: Clarendon Press, 1995. 306 p.

49. Linking EU and National Governance / B. Kohler-Koch (ed.). Oxford: Oxford University Press, 2003.

50. Local and regional government in Europe: Structures and competences / W. Schuster, F. Vallier (eds). Paris: CEMR, 2016. 92 p. URL: https://www.ccre.org/img/uploads/piecesjointe/filename/CEMR_structures_and_competences_2016_EN.pdf.

51. John P. Local Governance in Western Europe. London: Sage Publications, 2001.

52. Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/policy-paper-par.pdf>.

53. Public Administration Reform in Europe: Conclusions, lessons learned and recommendations for future EU policy / A. Heichlinger, N. Thijs, G. Hammerschmid, K. Attström. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. 40 p.

54. Söderbaum F. Early, Old, New and Comparative Regionalism: The Scholarly Development of the Field. *KFG Working Paper* № 64. October 2015. Berlin: Freie Universität Berlin, 2015. 28 p.

55. Swianiewicz P., Gendźwiłł A., Zardi A. Territorial reforms in Europe: Does size matter? Territorial Amalgamation Toolkit: Tools for Local and Central Authorities. Centre of Expertise for Local Government Reform, Council of Europe, 2017. 120 p.

56. Taylor Z. Good Governance at the Local Level: Meaning and Measurement. *IMFG Papers on Municipal Finance and Governance*. 2016. № 26. 39 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/304012216_Good_Governance_at_the_Local_Level_Meaning_and_Measurement.

57. Ten Guidelines for Effective Decentralisation Conducive to Regional Development. OECD, 2019. 54 p. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/countries/ukraine/Ten-Guidelines-for-Effective-Decentralisation-Conducive-to-Regional-Development.pdf>.

Допоміжна література

58. Батанов О.В. Сучасні міжнародні стандарти у галузі місцевого самоврядування та права людини. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2016. № 3-4. С. 60-63.

59. Валиева К. А. Политическая проекция глобализации в европейском пространстве. *Век глобализации*. 2009. № 1. С. 98–107.

60. Верменич Я. Концепт регіоналізму в сучасній термінопрактиці. *Регіональна історія України: збірник наукових статей*. 2014. Вип. 8. С. 19–54.

61. Верхоглядова Н. Регіон як самокерована соціально-економічна система. *Інноваційна економіка*. 2013. № 5. С. 113–117.

62. Воронов М.М. Конституційні зміни у сфері децентралізації в Україні: чи потрібен досвід Франції? *Вісник Харківського національного ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2020. Вип. 29. С. 76-83.

63. Герасимів З. Основні підходи до розуміння поняття «регіон». *Агросвіт*. 2012. № 5. С. 24–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2012_5_7.

64. Дніпров О. Принципи належного урядування в сучасній системі адміністративного права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 114-118.

65. Камінська Н. В. Децентралізація влади і досвід її проведення у зарубіжних державах. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 35-40.

66. Канавець М.В. Сучасні підходи та зарубіжний досвід децентралізації публічної влади на місцевому і регіональному рівнях. *Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2015. № 1(119). С. 103–109

67. Китинг М. Новый регионализм в Западной Европе. *Логос*. 2003. № 6. С. 85–86.

68. Клемешев А.П. Регион в условиях глобализации. *Вестник ВГУ. Серия: Гуманитарные науки*. 2005. № 2. С. 22-38.

69. Копил Б.К. Досвід реформування місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 4. С. 154-160

70. Кравченко В. В. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування та їх імплементація в законодавстві України в контексті реформи місцевого самоврядування. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2016. № 3-4. С. 56-59.

71. Ліба Н. С., Ющик Л. В. Поліваріантність поняття «регіон». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 14. Ч. 2. С. 10-13.

72. Маковський С.О. «Регіон», «регіоналізм», «регіоналізація» в європейському контексті: у пошуку оптимальної наукової дефініції. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 118. Ч. I. С. 35-50.

73. Малиновський В. Концептуалізація поняття «регіон». *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 4. С. 163–170.

74. Малолітнева В. Регіоналізація і регіоналізм: співвідношення понять. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica (Національний юридический журнал: теория и практика)*. 2016. № 4. С. 116-118.

75. Матвієнко Р.О. Регіональна парадигма суспільного розвитку: сутність, зміст, роль і значення. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 7

(145). С. 130-137.

76. Мирна Н. В. Сучасні тенденції регіоналізації та її роль в європейських інтеграційних процесах. *Державне будівництво*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2013_1_34.pdf.

77. Мікула Н. Євро регіональна співпраця і Україна. *Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: монографія* / за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2007. С. 284–301.

78. Нагорна М.М. Аналіз конституційно-правових основ місцевого самоврядування та їх відповідність європейським правовим стандартам місцевої демократії. *Грані*. 2016. № 8 (136). С. 108-117.

79. Никитина М. Г. «Новый регионализм» и преодоление периферийности. *Український географічний журнал*. 2011. № 3. С. 48-52.

80. Панасюк С. Європейська хартія місцевого самоврядування: питання національної імплементації в Україні. *Український часопис міжнародного права*. 2014. № 3. С. 157-164.

81. Панова В. Парадигма «нового регіоналізму» в Європейському Союзі. *Віче*. 2008. № 14. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1022/>

82. Панченко Т. Регіональна структура країн Європи: спроба типологізації. *Політичний менеджмент*. 2011. № 3. С. 157-169.

83. Пастернак В. В. Децентралізація місцевого самоврядування в умовах інтеграції України до європейського правового простору. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 28-31.

84. Пухтинський М. О. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2016. № 3-4. С. 63-67.

85. Савельєв Є. «Новий регіоналізм» і розвиток теоретичних аспектів кластероутворення. *Вісник економічної науки*. 2013. № 2. С. 142-144.

86. Свірін М. Г., Приходченко Л. Л. Механізми наближення системи публічного управління України до європейських стандартів: регіональний та субрегіональний рівень: наук. розробка. Київ: НАДУ, 2008. 48 с.

87. Світлична Д. Регіон – цілісна природно-соціально-економічна система. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки*. 2016. Т. 21. Вип. 1. С. 142–151.

88. Серьогіна С. Г. Удосконалення місцевого самоврядування в Україні в умовах демократизації та консолідації суспільства. *Право України*. 2014. № 4. С. 107–115

89. Симон М. Воздействие процессов регионализации на национальные государства Европы. *Власть*. 2007. № 11. С. 109-113.

90. Смищенко Р.С. Регионализм и модели регионализации в сравнительной перспективе. *Известия Алтайского государственного университета*. 2011. № 4-2 (72). С. 278-281.

91. Толкованов В. В. Стандарти та принципи доброго врядування на місцевому і регіональному рівнях як загальноєвропейська цінність. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=565>.

92. Ушакова Ж. С. Основні підходи до дослідження регіоналізму як об'єктивного процесу сучасної світової політики. *Гілея (наук. вісник): Зб. наук. праць / гол. ред. В. М. Вашкевич*. 2009. Вип. 19. С. 321-334.

93. Цукан О. М. Правові основи транскордонного співробітництва в актах Ради Європи. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7. Ч. 1. С. 161-168.

94. Чернеженко О. М. Основи європейської конституційної моделі місцевого самоврядування в Європейській хартії місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2019. № 3. Ч. 2. С. 109-116.

95. Чиркін А. С. Аналіз системи місцевого самоврядування Угорщини в світлі положень Європейської Хартії місцевого самоврядування. *Форум права*. 2015. № 1. С. 350-355.

96. Чиркін А. С. Організація місцевого самоврядування Чехії у світлі положень Європейської хартії місцевого самоврядування. *Право та інновації*. 2015. № 3 (11). С. 154-161.

97. Шевчук Б. Європейські принципи належного врядування та реформа системи органів виконавчої влади в Україні. *Демократичне врядування*. 2012. Вип. 9. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik9/fail/Shevchuk_B.pdf.

98. Шевчук Б. Концептуальні основи європейського врядування. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 30. С. 75-81.

99. Яковюк І. В. Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2004. Вип. 8. С. 57-68.

100. Akkermans P. The European Charter of Local Self-Government. *Institut du federalism de l'Universite de Fribourg. The Territorial Distribution of Power in Europe*. Fribourg, 1990. P. 277-278.

101. Bernard N. Multi-level governance in the European Union. London: Hague, Kluwer Law International, 2002. 292 p.

102. Börzel T. A. Comparative Regionalism: A New Research Agenda. *KFG Working Paper*. 2011. № 28.

103. Gisselquist R. M. Good Governance as a Concept, and Why This Matters for Development Policy. *Working Paper No. 2012/30*. URL: https://www.researchgate.net/publication/239810900_Good_Governance_as_a_Concept_and_Why_This_Matters_for_Development_Policy.

104. Guderjan M. Local Government and European Integration – Beyond

- Europeanisation? *Political Perspectives*. 2012. Vol. 6(1). P. 105-128.
105. Harrison J. Re-reading the new regionalism: A sympathetic critique. *Space and Polity*. 2006. Vol. 10. Issue 1. P. 21-46.
106. Hettne B. Beyond the «New Regionalism». *New Political Economy*. 2005. № 10/4. P. 543-571.
107. Hooghe L., Marks G. “Europe with the Regions”: Channels of Regional Representation in the European Union. *The Journal of Federalism*. 1996. Vol. 26(1). P. 73-91.
108. Hussen D., Jermsttiparsert K., Ahmad P. The importance of the Rule of Law in Governance. *Journal of University of Raparin*. 2019. Vol. 69(1). P. 73-90.
109. Jeffrey C. Sub-National Mobilization and European Integration: Does It Make Any Difference? *Journal of Common Market Studies*. 2000. Vol. 38(1). P. 1-23.
110. John P. The Europeanisation of Sub-national Governance. *Urban Studies*. 2000. Vol. 37/5–6. P. 877–894.
111. Karayığit M.T. The EU and Local Governments. *Strategic Public Management Journal*. 2016. Issue No: 4, November. P.1-20.
112. Keating M. Regions and the Convention on the Future of Europe. *South European Politics and Society*. 2004. № 9(1). P. 192-207.
113. Petryshyn O., Serohin V., Serohina S. Glocalization and the Decentralization of Public Power in Ukraine. *International Comparative Jurisprudence*. 2020. Vol. 6(2). P. 190-200.
114. Piattoni S. Multi-level governance: a historical and conceptual analysis. *Journal of European Public Policy*. 2009. Vol. 31(2). P. 163–180.
115. Rosenau J. Contrasting visions of multi-level governance. *Multi-level Governance* / I. Bache and M. Flinders (eds). Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 31–48.
116. Sbragia A. Multi-level governance and comparative regionalism. *Handbook on Multi-level Governance* / H. Enderlein, S. Walti, M. Zurn (eds). Cheltenham: Edward Elgar, 2010. P. 267-278.
117. Schmitt-Egner P. The concept of «region»: Theoretical and methodological notes on its reconstruction. *European Integration*. 2002. Vol. 24. № 3. P. 179-200.
118. Schout A. Organizational learning in the EU’s multi-level governance system. *Journal of European Public Policy*. 2009. Vol. 16(8). P. 124–144.
119. Stephenson P. Twenty years of multi-level governance: ‘Where Does It Come From? What Is It? Where Is It Going?’. *Journal of European Public Policy*. 2013, Vol. 20 (6). P. 817-837.
120. Zurn M. Global governance as multi-level governance. *Oxford Handbook of Governance* / D. Levi-Faur (ed.). Oxford: Oxford University

Press, 2012. P. 730–774.

РОЗДІЛ 8. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – <http://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. – <http://www.president.gov.ua/>
3. Офіційний веб-сайт ЄС. – <https://european-union.europa.eu/>
4. Офіційний веб-сайт Європейського Комітету Регіонів. – <https://cor.europa.eu/en/>
5. Офіційний веб-сайт законодавства ЄС. – <https://eur-lex.europa.eu/>

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Юридичний факультет
Кафедра конституційного і муніципального права

РЕФЕРАТ

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄС**

на тему:

**Використання досвіду держав-членів ЄС
при розробці та здійсненні реформи щодо
децентралізації в Україні**

студента групи ЮП-451
Коржа Сергія Романовича

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	10
3. МАТЕРІАЛИ ДО САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	62
4. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ.....	70
5. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ, ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	72
6. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО КУРСУ.....	74
7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	76
8. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ.....	85
Додаток 1.....	86